

فرا تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و شادی در ایران

(تحقیقات انجام شده بین سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۸)

محسن نیازی* ، زهره رضوانی** ،

سید سعید حسینی زاده آرانی*** ، ایوب سخایی****

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۶/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۲/۵

چکیده

شادی حالتی از ذهن است که نمی‌توان تنها آن را توسط نگرش ذهنی و بدون در نظر گرفتن شرایط اجتماعی افراد، مورد ملاحظه قرار داد. سرمایه اجتماعی به واسطه عناصری مثل اعتماد اجتماعی، انسجام و مشارکت می‌تواند بستری برای شادکامی جامعه باشد. سرمایه اجتماعی با شادی که از مؤلفه‌های کیفیت زندگی به حساب می‌آید در ارتباط و تعامل است؛ با توجه به اهمیت مسئله، در سال‌های اخیر تحقیقات در حوزه علوم اجتماعی و موضوعات اجتماعی رشد فراوانی کرده است، تسلط بر همه ابعاد مسائل گوناگون کار دشواری است. بنابراین می‌توان به تحقیقات ترکیبی به عنوان یک راه حل مفید و سودمند روی آورد. پژوهش حاضر باهدف ترکیب کمی نتایج پژوهش‌های انجام شده در حوزه رابطه سرمایه اجتماعی و شادی در ایران در سال‌های ۱۳۹۸-۱۳۹۰ انجام شده است. با استفاده از روش فرا تحلیل و استفاده از نرم‌افزار جامع فرا تحلیل (CMA)، تعداد ۱۸ مقاله مورد بررسی قرار گرفت. تحقیق از لحاظ هدف کاربردی و جزء پژوهش‌های کمی است. جامعه آماری پژوهش کلیه مقالات انجام شده داخلی در زمینه رابطه سرمایه اجتماعی و شادی است. با توجه به نتایج تحقیق فرض همگن بودن مطالعات انجام شده رد شد و فرض ناهمگونی اندازه اثر پژوهش‌ها مورد تأیید قرار گرفت. در واقع رابطه بین سرمایه اجتماعی و شادی، به لحاظ ویژگی‌ها و مشخصات مطالعات متفاوت است. میانگین اندازه اثر سرمایه اجتماعی بر شادی در نمونه مورد پژوهش

* niazim@kashanu.ac.ir

* استاد جامعه‌شناسی دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

** دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی (بررسی مسائل اجتماعی ایران)، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران. (نویسنده

مسئول). ms.rezvan72@gmail.com

*** دکتری بررسی مسائل اجتماعی ایران، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران. hoseynizadeh69@ut.ac.ir

**** دکتری جامعه‌شناسی (بررسی مسائل اجتماعی ایران)، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

sakhaei84@yahoo.com

۰/۵۰۴ است بر مبنای معیار کوهن اثر در حد زیاد است؛ در این وضعیت از متغیرهای تعدیل گر بستر تحقیق و جامعه آماری برای مشخص کردن واریانس و محل این تفاوت‌ها استفاده شده است. بالاترین اندازه اثر در بین ساکنین شهر همدان با اندازه اثر در مدل تصادفی ۰/۷۵۰ و در بین جوانان اندازه اثر در مدل تصادفی ۰/۵۰۸ است، به بیانی، سرمایه اجتماعی گروه جوانان تأثیر بیشتری بر شادی آن‌ها به نسبت گروه بزرگسالان داشته است. در تحلیل یافته‌ها مشخص شد که میانگین اندازه اثر و تأثیر سازه سرمایه اجتماعی بر شادی، در سطح بالا قرار دارد، یعنی متغیر سرمایه اجتماعی عاملی مؤثر در شادی در میان جامعه ارزیابی شده است. نهادهای مختلف باید برای ارتقای سطح نشاط بر ابعاد مختلف اثرگذاری مثل سرمایه اجتماعی تمرکز کنند؛ همچنین توجه به شناسایی و تأثیر متغیرهای میانجی عامل مهمی است که در تحقیقات باید به آن توجه شود.

واژه‌های کلیدی: فرا تحلیل، سرمایه اجتماعی، شادی، نشاط

مقدمه

احساس شادی و نشاط یکی از ضروری‌ترین خواسته‌های فطری و نیازهای روانی انسان به شمار می‌رود و به دلیل تأثیرات عمده بر سالم‌سازی و بهسازی جامعه مدت‌مدتی است ذهن آدمیان را به خود مشغول کرده است. به طوری که امروزه بسیاری از ملل به نوعی در صدد ایجاد یک جامعه سالم و با نشاط هستند، زیرا به نظر می‌رسد احساس شادی از یکسو انسان‌ها را برای زندگی بهتر و بازدهی بیشتر آماده می‌کند و از سوی دیگر به دلیل ویژگی مسری بودن آن بستگی‌های فرد را با محیط گسترده می‌کند. برخی محققان چون سیلگمن^۱ (۲۰۰۲)، شادی را در زمره لذت‌های عالی و پایدار قرار می‌دهند، داینر^۲ شادی را خوشبختی ذهنی می‌نامد، از نظر وینهون^۳ (۱۹۹۳) شادمانی به درجه یا میزان قضاوت شخص درباره مطلوبیت کیفیت، کل زندگی خود اطلاق می‌شود. به عبارت دیگر، شادمانی به این معناست که فرد به چه میزان زندگی خود را دوست دارد (سمیعی اصفهانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۸۶).

-
1. Seligman
 2. Danner
 3. Veenhoveen

درواقع از منظر جامعه‌شناسی نشاط از تعاملات بین اعضای جامعه و بسترسازی ساختارهای اجتماعی حاصل می‌گردد گام نهادن در مسیر پیشرفت و جامعه‌ای که در آن آرامش و سعادت محقق شود نیازمند مقدماتی همچون شادی است، شادی در فرآیند رابطه فرد و گروه و در جامعه تحقق پیدا می‌کند در غیر این صورت شادی چیزی جز هیجانات و کیفیات روحی فردی نخواهد بود. به نظر می‌رسد بیشتر تحقیقاتی که در حوزه شادی انجام شده است در بین پژوهشگران بر اساس مقیاس فردی و مبتنی بر مقیاس آرگایل و فورتیس است، در جامعه‌شناسی مقیاسی اجتماعی قوی برای مفهوم نشاط با توجه به سازه بومی و محلی وجود ندارد و جامعه‌شناسان این واژه را از روانشناسی گرفته‌اند و در بیشتر تحقیقات با تکیه بر بخش اجتماعی نظریه آرگایل آن را در تحقیقات ارزیابی کرده‌اند. عوامل گوناگونی در شادی جامعه مؤثر هستند، یکی از عواملی که با شادکامی رابطه دارد سرمایه اجتماعی^۱ است.

سرمایه اجتماعی طبق تعریف استرام و آهن^۲ متشکل از سه بخش اعتماد، شبکه‌های اجتماعی و نهادهاست، اثرگذاری هر کدام از این مؤلفه‌ها بر نشاط در تحقیقات متعددی، بارتولینی و سارسینو^۳ و ۲۰۱۴، دون^۴ و همکاران ۲۰۱۴، بیکاتی^۵ و... نشان داده است. به‌طور کلی به نظر می‌رسد که سرمایه اجتماعی حتی بیش از سرمایه انسانی با نشاط دارای رابطه معناداری است و جنبه‌های مختلف سرمایه اجتماعی با شادکامی دارای رابطه معناداری است (Lambert, 2017: 73). بنا به گزارش رویترز^۶ در تازه‌ترین رده‌بندی (۲۰۲۰) کشورهای جهان از نظر شاخص نشاط در میان ۱۵۷ کشور، ایران دارای رتبه ۱۱۷ و پایین‌تر از میانگین جهانی است (Bazurto, 2020: 64). این رده‌بندی را به‌طور مشترک

-
1. Social Capital
 2. Ostrom and Ahn
 3. Sarracino and Bartolini
 4. Dunn
 5. Becchetti
 6. Reuters

مؤسسه مطالعاتی^۱ SDSN وابسته به سازمان ملل و مؤسسه زمین در دانشگاه کلمبیای آمریکا تعیین کرده‌اند. شادی و نشاط از منظر اجتماعی عضوی از خانواده و چهارچوب مفهومی کیفیت زندگی، رضایت‌مندی اجتماعی، امنیت اجتماعی، سلامت اجتماعی، رفتارهای جمعی و فراغت است. این مفاهیم به‌نوعی متناظر با شادی و شادمانی‌اند.

هم‌چنین شادی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین شاخص‌های اجتماعی در گسترش احساس رضایت عمومی از زندگی، بحث تعاملات اجتماعی سازنده، رشد اعتماد و مشارکت اجتماعی، بکار می‌رود (شریف‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۶۰). نکته نگران‌کننده در آمارها این است که در بررسی روند نشاط طی دوره ۲۰۱۵-۲۰۲۰ نمره نشاط در ایران کاهش یافته است، نمره روند شادی طی سه دوره ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۷ و ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۵، و ۲۰۲۰ نمره شادی در ایران حدود ۵,۷ درصد کاهش پیدا کرده است. در بین کشورهای منطقه امارات با نمره ۶,۷۹۱ و مصر با نمره ۴,۱۵۱ بیشترین و کم‌ترین میزان شادکامی را دارا هستند و ایران نمره ۴,۶۷۲ در رتبه نهم جای گرفته است در واقع پایین‌تر از امارات، عربستان، ترکیه و لبنان و بالاتر از مصر و فلسطین است (Bazurto, 2020:64).

مسئله پژوهش حاضر این امر است که با توجه به آمارهای جهانی شادی و نشاط، هم‌چنین روند نزولی آن در میان جامعه وضعیت کلی شادمانی در ایران مناسب نیست، اگر جامعه‌ای بخواهد به پیشرفت و توسعه دست یابد لازمه آن داشتن شهروندانی با نشاط است، تا در این صورت به اهداف مهم در حوزه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دست یابد. اهمیت یافتن موضوع نشاط در سال‌های اخیر موجب شکل گرفتن برنامه‌ریزی‌های پژوهشی گوناگون و افزایش توجه محققان داخلی به این موضوع اجتماعی شده است. توجه به موضوع نشاط در سال‌های اخیر موجب تزايد میزان تحقیقات علمی در کشور شده و این امر خود موجب ایجاد آشنایی و ابهام درباره عوامل اجتماعی مؤثر بر نشاط شده است، لذا در تحقیق حاضر سعی شده با بررسی موشکافانه تحقیقات انجام شده در رابطه با

۱- مؤسسه راه‌حل‌های پایدار شبکه توسعه

تأثیر سرمایه اجتماعی بر نشاط چکیده و ماحصل آن‌ها به صورت نظام‌مند نشان داده شود تا یک نتیجه‌گیری کلی در اختیار برنامه‌ریزان این موضوع قرار دهد.

طبق گزارش مؤسسه لگاتوم (۲۰۲۰) کشور نروژ، دانمارک، کانادا، فنلاند و استرالیا ۵ کشور اول و بالاترین میزان سرمایه اجتماعی را دارند و کشور ایران جایگاه ۱۱۱ را در جهان دارا است (لگاتوم، ۲۰۲۰). طبق پژوهش و نظرسنجی جهاد دانشگاهی (۱۳۹۷)، در رابطه با میزان شادی مردم ایران بر اساس نتایج به دست آمده رابطه معنادار بین وضعیت شغلی، سطح درآمد، سرمایه اجتماعی و سلامت با شادکامی مشاهده شده است. به نظر می‌رسد تنها عامل اقتصادی نمی‌تواند تعیین کننده سطح شادی باشد و عواملی چون اعتماد، هنجارهای همیاری، روابط اجتماعی که مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی هستند در تعیین سطح شادی اثرگذار هستند (منتظری و همکاران، ۱۳۹۷:۴۱۰).

امروزه بخش وسیعی از مطالعات جامعه‌شناختی به بررسی موضوعات حوزه سلامت روانی اعضای جامعه اختصاص یافته است، نشاط از مقوله‌های مهم و مؤثر برای رسیدن به سلامت روانی در جامعه محسوب می‌شود. نشاط و شادی کارکردی چندوجهی دارند و فزونی و کاستی آن مستقیم و غیرمستقیم بر زندگی اجتماعی و توسعه کشور اثر می‌گذارد. در واقع شادی از نظر اجتماعی عضوی از خانواده و چهارچوب مفهومی کیفیات زندگی، رضایتمندی اجتماعی، امنیت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، سلامت اجتماعی، رفتارهای جمعی و فراغت است. این مفاهیم متناظر با شادمانی هستند. مسئله مهم با توجه به آمارهای جهانی مربوط به نشاط در ایران این است که وضعیت کلی شادی در جامعه ایران مناسب نیست.

اهمیت تحقیق حاضر بیشتر بر جنبه‌های روشی تحقیق استوار است. یافته‌های تحقیقات مختلف برای برنامه‌ریزی و اداره جامعه عامل مهمی است که اهمیت این روش را نشان می‌دهد؛ از جمله ضرورت پروژه‌های پژوهشی در قالب روش فرا تحلیل می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: استفاده از گزارش‌های گوناگون پژوهشی که بلا تکلیف و بدون استفاده در مراکز پژوهشی باقی مانده است، یافتن تشابهات و تفاوت‌های تحقیقات پیشین و مواردی از

این قبیل. به صورت کلی روش‌های کمی فرا تحلیل پاسخگوی چالش‌های برآمده از وجود پاسخ‌های گوناگون به یک پرسش واحد در پژوهش‌ها است. می‌توان عنوان کرد که بیشتر حوزه‌های علوم اجتماعی کمتر نیازمند انجام تحقیقات بیشتر هستند و نیازمند سازمان‌دهی تحقیقات موجود هستند؛ تا از ایجاد نتایج ضدونقیضی که ممکن است به وجود آید جلوگیری شود، به همین دلیل استفاده از روش ترکیبی در این رابطه می‌تواند مفید باشد.

در سال‌های اخیر در زمینه مفاهیم سرمایه اجتماعی و شادی مطالعات متعددی صورت پذیرفته است. این مطالعات در حوزه‌های مختلف به بررسی رابطه این دو مفهوم پرداخته‌اند. این امر لزوم فرا تحلیلی منسجم برای رسیدن به یک تصویر جامع‌تر نسبت به این موضوع و دستیابی به کاستی‌های حوزه پژوهش و ارائه تصویری یکپارچه از یافته‌های علمی در این حوزه را ایجاب کرده است. لذا در مقاله حاضر تلاش شده است تا مطالعات انجام شده در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ جمع‌آوری شده و نتایج آن‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. هدف تحقیق حاضر فرا تحلیل مطالعات انجام شده در زمینه رابطه سرمایه اجتماعی بر نشاط در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ است. در این پژوهش درصدد پاسخ به دو سؤال هستیم؛ ۱- اندازه اثر و تأثیر سازه سرمایه اجتماعی بر شادی، در مطالعات انجام شده طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ چگونه بوده است؟ نقش متغیرهای تعدیل‌گر، بستر تحقیق و جامعه آماری چه مقدار است؟

مرور پیشینه‌ها

مروری بر تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که در رابطه با فرا تحلیل رابطه بین سرمایه اجتماعی و شادی هیچ مطالعه‌ای صورت نگرفته است؛ ولی در رابطه با فرا تحلیل عوامل شادی، و فرا تحلیل سرمایه اجتماعی به صورت مجزا تحقیقاتی به شرح زیر انجام شده است:

شریف‌زاده و همکاران (۱۳۹۶)، پژوهشی با عنوان فرا تحلیل عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی در ایران انجام داده‌اند؛ جامعه آماری این تحقیق مقالات معتبر ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۴ با موضوع نشاط اجتماعی بوده است. یافته‌های تحقیق نشان داده است که متغیرهای عزت‌نفس، دینداری و ارتباط اجتماعی نسبت به سایر متغیرها، تأثیر زیادی بر نشاط اجتماعی در ایران دارند.

نیازی و همکاران (۱۳۹۵)، در تحقیق خود به فرا تحلیل مطالعات دینداری و سرمایه اجتماعی در ایران پرداخته‌اند. جامعه آماری تحقیق مطالعات انجام شده در سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۴ بوده است، نتایج حاصله نشان داده است که ضریب تأثیر دینداری بر سرمایه اجتماعی، در حد متوسط ارزیابی می‌شود.

سیاه‌پوش (۱۳۸۷)، تحقیقی با عنوان فرا تحلیل مطالعات سرمایه اجتماعی در ایران انجام داده است؛ جامعه آماری، تمامی تحقیقاتی که در کشور تا سال ۱۳۸۷ متناسب با موضوع تحقیق انجام گرفته است می‌باشد. نتایج تحقیق نشان داده است که در حوزه‌های گوناگون وضعیت سرمایه اجتماعی یکسان نیست، و در میان مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی میزان اعتماد به خانواده، نظام سیاسی و نیز میزان ارتباط اجتماعی بالا است.

مطالعات یادشده از منظر روش‌شناسی در حیطه فرا تحلیل صورت گرفته‌اند اما تنها به‌مرور نظام‌مند از پژوهش‌های مرتبط با موضوع پرداخته‌اند و به ارائه فراوانی مقالات بر اساس روش، حوزه مطالعاتی، جامعه آماری پرداخته‌اند. هم‌چنین از نرم‌افزار تخصصی برای بررسی و انجام فرا تحلیل استفاده نکرده‌اند. تفاوت مطالعه حاضر با مطالعات پیشین این است که، در تحقیق حاضر موضوعی مورد ارزیابی قرار گرفته است که در هیچ‌یک از مطالعات پیشین انجام نشده است؛ هم‌چنین در مطالعه حاضر، همگنی یا ناهمگنی مطالعه موردبررسی قرار گرفته است و با توجه به ناهمگنی مطالعات در خصوص تفاوت مطالعه حاضر از متغیر تعدیل‌گر برای مشخص کردن واریانس و محل این تفاوت‌ها استفاده شده است. بسیاری از تحقیقات نوعی مرور نظام‌مند هستند در صورتی که، فرا تحلیل به صورتی تخصصی‌تر یک موضوع خاص را باید به‌طور جامع موردبررسی قرار دهد. از ضرورت‌های

تحقیقات فرا تحلیل تشخیص متغیرهای تعدیل‌کننده، تعیین اندازه اثر متغیر مستقل بر متغیر وابسته، تشخیص حوزه‌های تحقیقاتی که محققان گذشته به آن پرداخته‌اند می‌باشد که در تحقیق حاضر بدان پرداخته شده است. زیرا هدف فرا تحلیل تنها خلاصه کردن مجموعه کاملی از ادبیات تحقیق نیست بلکه چگونگی ویژگی‌های روش‌شناسی مطالعات و عوامل دخیل در اندازه اثر مهم است.

در پژوهش حاضر سعی بر آن است با در نظر گرفتن این عامل به ارزیابی مطالعات صورت گرفته در حیطه سرمایه اجتماعی و نشاط پرداخته شود تا بتوان به اهداف بیان شده دست یافت و از نتایج به دست آمده در جهت افزایش رفاه و برنامه‌ریزی اجتماعی استفاده کرد. سرمایه اجتماعی در ارتباط با شادی در بررسی شاخص‌های توسعه باید مورد توجه قرار گیرند، فرد و جامعه هنگامی دارای شادی خواهند بود که شاخص‌های معیشتی و رفاهی و فرهنگی، علمی، سیاسی در کنار هم به رشد قابل قبول برسند. در سال‌های اخیر نشاط مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته و اهمیت این شاخص به این دلیل است که برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها در اعمال هرگونه برنامه توسعه‌ای توجه لازم را می‌طلبد.

مبانی نظری

اولین مطالعات در رابطه با نشاط در طول دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ انجام گرفته است. با توجه به نظرات اندیشمندان در حوزه شادکامی، می‌توان گفت که شادکامی افراد در جامعه تک‌علتی نیست و عوامل روا نشناختی، اجتماعی، فرهنگی و دموگرافیکی بر آن تأثیرگذار است. به‌طور مثال دینر و لوکاس (۱۹۹۹) به مطالعاتی اشاره می‌کنند که یافته‌هایشان نشان می‌دهد: متغیرهایی مانند سن، جنس، وضعیت تأهل، تحصیلات، درآمد و نژاد تنها ۸ تا ۲۰ درصد از واریانس شادمانی را تبیین می‌کند. علاوه بر این، عوامل فردی مانند ژنتیک، حس کنترل شخصی، عزت نفس و برون‌گرایی با شادکامی رابطه دارند. باوجود این، عوامل فردی نیز بخش زیادی از واریانس شادکامی را تبیین نمی‌کند؛ رابطه ضعیف عوامل جمعیت

شناختی، فردی و شخصیتی با شادکامی، محققان بسیاری را ترغیب کرد تا مؤلفه‌های مهم دیگری را مورد توجه قرار دهند. برخی از آن‌ها نقش سرمایه اجتماعی را که تا همین اواخر عاملی مفقود بود، در بالا بردن سطح شادمانی برجسته دانسته و به بررسی آن پرداختند. در اینجا سعی شده است که نظریات مربوط به عامل سرمایه اجتماعی به‌عنوان یک عامل اجتماعی مهم بررسی شود (امیر کافی و زارع، ۱۳۹۱: ۴۷).

سرمایه اجتماعی ناظر بر ارتباطات و شبکه‌های اجتماعی، هنجارها و اعتماد متقابل ناشی از آن‌هاست، از نظر پاتنام «سرمایه اجتماعی بر قابلیت جامعه برای ایجاد انواع انجمن‌های داوطلبانه دلالت دارد که افراد را به همکاری با یکدیگر و در نتیجه حفظ تکثرگرایی دموکراتیک تشویق می‌کند». مضمون سرمایه اجتماعی در بعد عینی و ساختاری در سطح کلان مورد توجه دورکیم (۱۳۵۹)، بعد ذهنی و شناختی آن در سطح خرد مورد نظر وبر (۱۳۷۳)، و مید (۱۹۶۷) و در بعد ارتباطی و تعاملی آن در سطح شبکه روابط مورد عنایت زیمل قرار گرفته است (عبداللهی و موسوی، ۱۳۸۶: ۱۹۹).

پیر بوردیو^۱ (۱۹۸۵) اولین کسی بود که یک تحلیل نظام‌مند از سرمایه اجتماعی را ارائه کرد. از نظر وی سرمایه اجتماعی یک مجموعه از منابع موجود یا بالقوه است که منتج از یک شبکهٔ بادوام متشکل از روابط کم‌و بیش نهادی شده در باب آشنایی و شناخت دوطرفه، یا به‌بیان‌دیگر، ناشی از عضویت در یک گروه است. بوردیو سه شکل از سرمایه را معرفی می‌کند: ۱- سرمایه اقتصادی که بی‌درنگ و مستقیماً قابل تبدیل به پول است و ممکن است به شکل حقوق مالکیت نهادینه شود ۲- سرمایه فرهنگی که در شرایط معین به سرمایه اقتصادی قابل تبدیل است و ممکن است به شکل مدارک تحصیلی نهادینه شود ۳- سرمایه اجتماعی که از تکالیف و تعهدات اجتماعی (پیوندها و ارتباطات) ساخته شده، و در برخی شرایط به سرمایه اقتصادی قابل تبدیل است، ممکن است به شکل اصالت نجابت خانوادگی نهادینه شود.

1. Bourdieu

بنابراین بورديو جایگاهی که برای سرمایه اجتماعی در نظر می‌گیرد بر گستره پیوندها یا شبکه‌های اجتماعی متمرکز است. خانواده یکی از نمونه‌های برجسته این پیوندها است. بر این اساس شبکه‌ای از روابط خانوادگی می‌تواند جایگاه یک گردش غیررسمی سرمایه باشد (جعفرونند و فتحی، ۱۳۹۴: ۸۷). بورديو تقلیل سرمایه را به سرمایه اقتصادی آن گونه که نگاه مارکس بود درست نمی‌داند و از نظر وی توضیح کارکرد جهان اجتماعی و ساختار اجتماعی در صورتی امکان‌پذیر است که تمامی اشکال سرمایه را مورد ارزیابی قرار دهیم. وی در تعریف خود از سرمایه اجتماعی تأکید بر تعهدات و ارتباطات اجتماعی دارد.

از نظر کلمن^۱ (۱۹۸۸) سرمایه اجتماعی نوعی از سرمایه است که مانند دیگر اشکال آن مولد بوده و امکان دستیابی به اهداف معینی را که در نبود آن دست‌نیافتنی می‌باشند فراهم می‌سازد، ولی برخلاف گونه‌های دیگر سرمایه به‌طور ذاتی در ساختار روابط بین کنشگران وجود دارد. به‌زعم وی، سرمایه اجتماعی سبب می‌شود تا هزینه‌های دستیابی به اهداف معینی کاهش یابد، اهدافی که در نبود سرمایه اجتماعی دستیابی به آنها تنها با صرف هزینه‌های زیاد امکان‌پذیر می‌شود. به اعتقاد وی، عواملی که سبب ایجاد و گسترش سرمایه اجتماعی می‌شوند، عبارت است از ۱- کمک ۲- ایدئولوژی ۳- اطلاعات ۴- هنجارها. به اعتقاد کلمن هرچه افراد به یکدیگر بیشتر کمک کنند، مقدار سرمایه اجتماعی که ایجاد می‌شود بیش‌تر خواهد شد. او به ارائه تعریفی کارکردی از سرمایه اجتماعی می‌پردازد و معتقد است سرمایه اجتماعی با کارکردش شناخته می‌شود. از جمله کارکردهای سرمایه اجتماعی از دیدگاه کلمن اعتماد، مداری، همبستگی‌های گروهی ارزش‌هایی چون ترحم، دلسوزی و نوع‌دوستی دانست که اعتماد به بارزترین و مشخص‌ترین آنهاست (نوابخش و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۰).

کلمن سرمایه اجتماعی را بخشی از ساختار اجتماعی می‌داند که به افراد جامعه کمک می‌کند با استفاده از آن به منافع و منابعی که می‌خواهند دست یابند. کلمن و بورديو تقریباً تعریف مشترکی از سرمایه اجتماعی دارند. هر دو به مشارکت فرد در گروه اهمیت

داده و این عضویت در گروه به همراه خود نوعی سرمایه به همراه می آورد، البته کلمن بیشتر سرمایه انسانی را هدف نهایی می داند و بورديو سرمایه اقتصادی، کلمن سرمایه اجتماعی را وسیله ای می داند برای رسیدن به سرمایه انسانی.

فوکویاما^۱ (۱۹۹۷) نظریه پرداز دیگر این حوزه، معتقد است سرمایه اجتماعی بیش تر بر هنجارها و ارزش های غیر رسمی تکیه دارد. از نظر او سرمایه اجتماعی را به سادگی می توان وجود مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش های غیر رسمی تعریف کرد که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میان آنها مجاز است، در آن سهم هستند مشارکت در ارزش ها و هنجارها به خودی خود موجب تولید سرمایه اجتماعی نمی شود؛ زیرا ممکن است ارزش ها منفی باشند. هنجارهایی که سرمایه اجتماعی را تولید می کنند. اساساً باید شامل سجایایی مانند صداقت، ادای تعهد و ارتباطات دوجانبه باشند. فوکویاما دو نکته را درباره سرمایه اجتماعی مورد تأکید قرار می دهد: سرمایه اجتماعی متعلق به گروه هاست نه افراد؛ به عبارت دیگر، هنجارهایی که شالوده سرمایه اجتماعی را تشکیل می دهند در صورتی معنی دارند که بیش از یک فرد در آن سهم باشند. همکاری و همیاری برای همه فعالیت های اجتماعی (خوب یا بد) ضروری است، بنابراین، ارزش ها و هنجارهای غیر رسمی می توانند مثبت یا منفی باشند (نصرتی نژاد و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۷).

پاتنام^۲ (۲۰۰۲) «سرمایه اجتماعی وجوه گوناگون سازمان اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه هاست که می توانند با تسهیل اقدامات هماهنگ، کارآیی جامعه را بهبود بخشند. سرمایه اجتماعی نیز مانند سایر سرمایه ها موگد است و امکان دستیابی به اهداف مشخص را فراهم می کند که بدون آن غیر قابل دسترس خواهند بود». به تعبیر پاتنام جایی که ذخیره و انباشت اساسی از سرمایه اجتماعی در قالب قواعد مبادله و شبکه های تعهد مدنی وجود داشته باشد، همکاری و تعاون داوطلبانه به آسانی صورت می گیرد. در واقع این مفهوم سرمایه اجتماعی به پیوندهای میان اعضای یک شبکه به عنوان منبعی با ارزش اشاره

1. Fukuyama
2. Putnam

دارد که با خلق: هنجارها و اعتماد متقابل، موجب تحقق اهداف اعضا می‌شود (از کیا و غفاری، ۱۳۸۰: ۲۷۸). پاتنام سرمایه اجتماعی را به‌عنوان همبستگی اجتماع محلی حاصل شده دارای ویژگی‌هایی می‌داند، از جمله: ۱- وجود مجموعه‌ای متراکم از سازمان‌ها و شبکه‌های اجتماع محلی. ۲- سطوح بالای تعهد مدنی یا مشارکت در شبکه‌های اجتماعی محلی. ۳- هویت محلی قوی و مثبت و نیز احساس تجانس و برابری با اعضای اجتماع محلی. ۴- هنجارهای تعمیم‌یافته محلی مربوط به اعتماد و کمک متقابل بین اعضای اجتماع محلی و اینکه آیا آنها یکدیگر را به لحاظ شخصی می‌شناسند یا خیر. ۵- شبکه‌های مشارکت مدنی تجسم همکاری‌های موفقیت‌آمیز گذشته هستند که می‌توانند همچون الگویی فرهنگی برای همکاری‌های آتی عمل کند (نیازی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۴).

پاتنام برخلاف برخی نظریه‌پردازان مثل کلمن و بورديو که سرمایه را در سطح فردی بکار می‌بردند سرمایه اجتماعی را در رژیم سیاسی که بر جامعه حاکم است و در سطوح کلان منطقه‌ای و ملی مورد بررسی قرار می‌دهد و هدف نهایی را رسیدن به توسعه اقتصادی و سیاسی می‌داند. نقدی که به رویکرد جمعی پاتنام می‌تواند وارد باشد این است که وقتی وی سرمایه اجتماعی را در یک مقیاس عام بکار می‌برد نوعی پیچیدگی ایجاد می‌شود و این نکته پیش می‌آید که چگونه امکان دارد سرمایه اجتماعی به نتایجی منتهی شود که برای همه در سطح کلان ملی و منطقه‌ای مفید باشد.

لین^۱ (۱۹۹۹) از دیگر صاحب‌نظران عرصه سرمایه اجتماعی، بر منافع سرمایه اجتماعی متمرکز شده و انگیزه کسب سود را مهم‌ترین عامل اقدام افراد به سرمایه‌گذاری در روابط اجتماعی می‌داند. وی در قالب نظریه منابع اجتماعی، سرمایه اجتماعی را به‌مثابه سرمایه نهفته در ساختار اجتماعی تعریف کرده است (Lin, 1999: 7).

گیدنز معتقد است که اعتماد، موجب احساس امنیت وجودی است که موجود انسانی را در نقل و انتقال‌ها، در بحران‌ها و در حال و هوای آکنده از خطرهای احتمالی قوی می‌بخشد و به‌پیش می‌برد. از نظر گیدنز، شیرازه زندگی به‌طور ذاتی در معرض خطرهای

1. Lin

احتمالی قرار دارد. رفتار آدمی به شدت تحت تأثیر تجربه با واسطه قرار می‌گیرد، از نظر وی عوامل تهدید کننده شادی عبارت‌اند از: تهدیدهای خشونت‌آمیز ناشی از صنعتی شدن، جنگ، متزلزل شدن ریشه‌های اعتماد، احساس ناامنی (گیدنز، ۱۳۸۷: ۶۳-۶۵). به نظر می‌رسد گیدنز احساس عدم امنیت و اعتماد را که خود از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی است از عواملی می‌داند که احساس نشاط را کاهش می‌دهد، وقتی کنشگر در جامعه از امنیت کافی برخوردار نباشد احساس اعتماد وی به افراد و جامعه کاهش می‌یابد، و این احساس در شادی و نشاط جامعه تأثیر می‌گذارد.

زیمل نیز از اولین جامعه‌شناسانی است که به مسئله شادی توجه داشته است. از نظر زیمل، شادی یک حالت کلی ذهن است که به توصیف شخصیت عاطفی انسان می‌پردازد. زیمل شادی را انعکاس حرکت مستمر زندگی توصیف می‌کند که در ورطه زندگی می‌افتد (Zingerle, 2000: 466). می‌توان گفت، نگاه زیمل به موضوع شادی به دو صورت است، نشاط کیفیتی از عمل است که و حالتی ذهنی که افراد نسبت به خودشان دارند، از طرفی هم شادی هدف و غایتی است که انسان به دنبال آن است.

دورکیم^۱ رضایت از زندگی را تابع نوع شدت و چگونگی روابط اجتماعی می‌داند، در جریان انتقال از هم‌بستگی مکانیک به هم‌بستگی ارگانیک ارزش‌های جمعی تضعیف می‌شوند؛ تعهد افراد به جامعه کاهش می‌یابد و هر فردی سعی می‌کند تا تمایلات شخصی خود را دنبال کند. دورکیم در واقع مفهوم آنومی را بیان و مشکل جامعه جدید را خصلت اخلاقی می‌داند. به نظر او اولویت دادن به منافع عمومی هرچه باشد همیشه خصلت اخلاقی دارد. در واقع اخلاق را برخاسته از گروه و جمع دانسته از طریق روابط متقابل، صمیمیت و احساس مشترک تعهد و نشاط ایجاد می‌شود (شریف‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۶۴). همان‌گونه که از نظریات دورکیم برمی‌آید نگاه وی به موضوع به این گونه است که هرچه در جامعه هم‌بستگی اجتماعی افراد افزایش یابد روابط نیز قوی‌تر و پررنگ‌تر شده و افراد به هم نزدیک‌تر می‌شوند و این امر خود حس نشاط را نیز افزایش می‌دهد.

1. Durkheim

آلتسون و دودلی^۱ (۱۹۸۷) می‌گویند شادی عبارت است از، توانایی لذت بردن از تجربه‌های فردی همراه با درجه‌ای از هیجان به عبارت دیگر، شادی یک احساس و یا حالت ذهنی است که با احساس لذت و رضایت مشخص می‌شود (Lin & Partners, 2010: 1083). کار^۲ شادی را حالت روانی مثبت که با سطح رضایت‌مندی از زندگی، سطح بالای عاطفه مثبت و سطح پایین عاطفه منفی مشخص می‌شود، تعریف می‌کند (کار، ۱۳۸۷: ۱۰۴). داینر و بیسواس می‌گویند پیوند اجتماعی سالم برای شادی ضروری است. از نظر آن‌ها ویژگی افراد شاد، داشتن دوستان بیشتر و صمیمی‌تر، گرایش بیشتر به جامعه، اعتماد بیشتر به دیگران و کمک به آن‌ها می‌باشد (داینر و بیسواس، ۱۳۹۱: ۷۱-۳۰۱).

در تأیید مطالب یادشده تحقیقات نشان می‌دهد که روابط دوستانه و فعالیت‌های اجتماعی به شدت با شادی در ارتباط است و نه تنها روابط مثبت با همسالان باعث افزایش شادی می‌شود، بلکه تعاملات اجتماعی منفی ممکن است شادی را کاهش دهد و سپس تعاملات اجتماعی را کاهش می‌دهد. به عنوان مثال، تجارب منفی با دیگران از جمله داشتن درگیری در روابط، با کاهش شادی همراه است. دوستان و خانواده با شادی در ارتباط هستند، آن‌ها ممکن است نقش علی مهمی را ایفا کنند. همچنین، لونگ و همکارانش به این نتیجه رسیدند زمانی که روابط قوی درون جامعه توسعه می‌یابد و افراد می‌توانند بدون هیچ هزینه‌ای رفتار یکدیگر را نظارت کنند، شادی بیشتر می‌شود (Holder and Coleman, 2007: 5).

همان‌گونه که مشاهده شد اندیشمندان گوناگون در رابطه با مسئله سرمایه اجتماعی و شادی از نگاه‌های مختلف به نظریه‌پردازی پرداخته‌اند، که در اینجا به برخی از آن‌ها اشاره شد، تمامی نظریات دال بر این امر هستند که موضوع شادی می‌تواند تحت تأثیر عوامل گوناگون از جمله عوامل اجتماعی قرار گیرد، که در این میان سرمایه اجتماعی نیز نقش مهمی دارد، افزایش روابط و فعالیت‌های اجتماعی، مشارکت‌های مذهبی و اجتماعی، حمایت‌های اجتماعی که همه از ابعاد سرمایه اجتماعی هستند.

1. Altson & Dudly
2. Carr

در رویکردهای جامعه‌شناسی که بررسی شد، استدلال اساسی این است که شادی به‌مثابه امری اجتماعی، در بستر اجتماع حاصل می‌شود و در همان بستر نیز از بین می‌رود. لذا هیجان‌اتی چون احساس شادی متأثر از ساختارهای اجتماعی و نظامات اجتماعی است، به‌طوری که هالر و هادلر (۲۰۰۶) در بحث از تأثیر ساختارهای اجتماعی بر مقوله شادی، چهار حوزه به‌هم‌پیوسته یعنی ۱. شبکه‌ها و روابط اساسی، ۲. همبستگی و وابستگی‌های اجتماعی و فرهنگی و نوع دوستی، ۳. مشارکت و موفقیت شغلی و وضعیت پایگاه اجتماعی و ۴. بافت‌های نهادی و کلان اجتماعی و سیاسی را از هم متمایز می‌کنند (ربانی و همکاران، ۱۳۹۰). سرمایه اجتماعی نوعی حمایت و فرصت سهیم شدن با دیگران را فراهم می‌کند و بدین طریق می‌تواند در سطح فردی همبستگی مستقیمی با شادی درونی داشته باشد. سرمایه اجتماعی را افراد و گروه‌ها از طریق پیوند با یکدیگر می‌توانند به دست آورند. سرمایه اجتماعی نوعی سرمایه‌گذاری در روابط اجتماعی است که افراد با درگیر شدن در شبکه و تعاملات اجتماعی، منافع آن را به دست می‌آورند که در بیشتر تحقیقات مورد بررسی که در این رابطه انجام شده است، برای تدوین چهارچوب نظری رابطه سرمایه اجتماعی با شادی از نظریات بوردیو، دورکیم، پاتنام و گیدنز برای تبیین رابطه این دو متغیر استفاده شده است.

روش‌شناسی

در پژوهش حاضر با توجه به ماهیت و اهداف، روش فرا تحلیل به کار گرفته شده است. در این روش نتایج پژوهش‌های انجام شده ترکیب و روابط تازه میان پدیده‌های اجتماعی کشف می‌شود. لپسی و ویلسون^۱ فرا تحلیل را مجموعه‌ای از روش‌های آماری برای ترکیب نتایج کمی از چندین مطالعه باهدف تولید یک خلاصه کلی از دانش تجربی در حوزه‌ای خاص می‌باشد، تعریف می‌کنند (شریف‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۶۷). در پژوهش فرا تحلیل، محقق با ثبت ویژگی‌ها و یافته‌های توده‌ای از تحقیقات در قالب مفاهیم

1. Lipsey- Wilson

کمی، آن‌ها را آماده استفاده از روش‌های نیرومند آماری می‌کند و نتایج جدید و منسجم را با استفاده از روش‌های نیرومند آماری استخراج می‌کند (نیازی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۲). روش اصلی فرا تحلیل مبتنی بر ترکیب نتایج است، که معمولاً پس از تبدیل آماره‌ها به شاخص و برآورد اندازه اثر^۱ مورد استفاده قرار می‌گیرد (نیازی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۰). لازم به ذکر است در این فرا تحلیل آماره‌های پژوهشی با استفاده از رویکرد هانتر و اشمیت به شاخص I تبدیل شد در این مقاله برای تحلیل استنباطی به شاخص داده‌ها ابتدا به بررسی مفروضات فرا تحلیل پرداخته شده است.

تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی و جزء پژوهش‌های کمی است. جامعه آماری پژوهش کلیه مقالات انجام شده داخلی در زمینه رابطه سرمایه اجتماعی و شادی می‌باشد که در طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ انجام گرفته است، برای انتخاب این پژوهش‌ها عواملی مثل عنوان پژوهش، روایی و اعتبار ابزار سنجش تحقیق، روش انجام تحقیق، روش نمونه‌گیری و ... در نظر گرفته شده است. که در نهایت از میان ۲۵ اثر تعداد ۱۸ مقاله که از ملاک‌های مناسب برای پژوهش حاضر برخوردار بودند، برای ارزیابی انتخاب شده است. روش انجام تحقیق به این گونه بوده است که ابتدا، چک لیستی که شامل اطلاعات لازم بود (نام محقق، سال انجام پژوهش، روش نمونه‌گیری، حجم نمونه، گروه‌های سنی، جامعه آماری، نوع پژوهش) تهیه شد، چهار ملاک برای انتخاب پژوهش‌ها از اهمیت بالایی برخوردار بود ۱- پژوهش‌ها در ایران انجام شده باشند، ۲- از نظر محدوده زمانی در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ انجام شده باشند، ۳- متغیر مستقل پژوهش سرمایه اجتماعی و متغیر وابسته شادی باشد، ۴- اطلاعات لازم برای گرفتن اندازه اثر را داشته باشند. گام بعدی به این صورت بود که اطلاعات استخراج شده را کدبندی کرده تا برای ورود اطلاعات به نرم‌افزار CMA2 آماده باشد، پس از ورود داده‌ها به نرم‌افزار اندازه اثر (قوت رابطه، که نشان‌دهنده میزان حضور پدیده در جامعه است) محاسبه گردید. برای تحلیل استنباطی داده‌ها نیز ابتدا، فرضیه‌های فرا تحلیل بررسی گردید به نحوی که به کمک همبستگی

1. Effect size

فرا تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و شادی...، نیازی و همکاران | ۱۰۹

رتبه‌ای بگک و مزومدار به بررسی خطای انتشار و ارزیابی اعتبار تحقیق پرداخته و با آزمون Q به بررسی ناهمگونی مطالعات پرداخته شد. سپس، با توجه به ناهمگونی بین مطالعات استفاده شده از مدل اثرات تصادفی برای ترکیب نتایج و رسیدن به اندازه اثر استفاده شد. برای تفسیر نتایج، از نظام تفسیری کوهن بهره گرفته شده است در جدول شماره ۱ خلاصه‌ای از اطلاعات مربوط به پژوهش‌های انجام شده در رابطه با بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی با شادی نمایش داده شده است.

جدول ۱- خلاصه پژوهش‌های انجام شده

ردیف	محقق و سال	گروه‌های سنی	حجم نمونه	جامعه آماری	نمونه‌گیری	نوع مقاله	ضریب همبستگی
۱	رادان ۱۳۹۸	دانشجویان زن	۳۷۳	ساوه	در دسترس	علمی- پژوهشی	۰/۵۱۲
۲	کلاتری و همکاران ۱۳۹۷	جوانان ۱۸-۳۰	۴۰۰	دهلران	خوشه‌ای- چندمرحله‌ای	علمی- پژوهشی	۰/۵۷
۳	منصوری و همکاران ۱۳۹۷	شهروندان	۳۸۴	همدان	تصادفی ساده	علمی- پژوهشی	۰/۷۵۰
۴	سمیعی اصفهانی و همکاران ۱۳۹۷	معلمان	۳۷۰	تهران	سیستماتیک	علمی- پژوهشی	۰/۷۷
۵	میکائیلی و همکاران ۱۳۹۶	شهروندان	۳۷۱	تهران	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	علمی- پژوهشی	۰/۴۱۹
۶	سلامتی و ابراهیم پور ۱۳۹۵	کودکان و نوجوانان ۱۲-۱۸	۳۳۳	تبریز	تصادفی طبقه‌ای	علمی- پژوهشی	۰/۳۵۷
۷	امیرمظاهری و فخاریان ۱۳۹۵	جوانان	۴۰۰	تهران	طبقه‌ای	علمی- پژوهشی	۰/۵۵۲
۸	عباس زاده و همکاران ۱۳۹۵	شهروندان	۳۰۰	تبریز	خوشه‌ای- چندمرحله‌ای	علمی- پژوهشی	۰/۲۰۰

۰/۷۵۰	علمی - پژوهشی	تصادفی ساده	همدان	۳۸۴	شهروندان	۱۳۹ ۵	سهراب زاده و همکاران	۹
۰/۳۲	پایان‌نامه	خوشه‌ای - چندمرحله‌ای	تهران	۳۷۶	شهروندان	۱۳۹ ۴	فرزعلیان	۱۰
۰/۳۲	علمی - پژوهشی	تصادفی	تهران	۳۸۴	جوانان ۱۸-۳۰	۱۳۹ ۴	نصرتی نژاد و همکاران	۱۱
۰/۷۸۲	علمی - پژوهشی	تصادفی سیستماتیک	تهران	۳۰۰	دانشجویان	۱۳۹ ۴	جعفروند و فتحی	۱۲
۰/۲۰۷	علمی - پژوهشی	خوشه‌ای	تهران	۳۸۴	جوانان ۱۸-۲۹	۱۳۹ ۲	مهدی زاده و همکاران	۱۳
۰/۴۱۷	علمی - پژوهشی	متناسب در منطقه	اصفهان	۲۰۰	زنان ۲۴-۲۵	۱۳۹ ۲	ابراهیم نجف‌آبادی و سام آرام	۱۴
۰/۴۱۳	علمی - پژوهشی	خوشه‌ای - چندمرحله‌ای	بابلسر	۳۸۰	جوانان ۱۵-۲۹	۱۳۹ ۲	اکبر زاده و همکاران	۱۶
۰/۶۱۶	علمی - پژوهشی	خوشه‌ای - چندمرحله‌ای	کرمان	۳۷۶	شهروندان ۱۸ سال به بالا	۱۳۹ ۱	امیر کافی و زارع	۱۷
۰/۴۴	علمی پژوهشی	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	تهران	۴۱۲	شهروندان	۱۳۹ ۰	موسوی و همکاران	۱۸

طبق جدول ۱، تعداد ۱۸ مقاله مورد ارزیابی قرار گرفته است، از نظر بازه زمانی بیشترین پژوهش‌ها در سال ۱۳۹۵ انجام شده‌اند، تعداد ۱ مقاله در سال ۱۳۹۰، ۱ مقاله سال ۱۳۹۱، ۳ مقاله سال ۱۳۹۲، ۳ مقاله سال ۱۳۹۴، ۱ مقاله ۱۳۹۶، ۳ مقاله ۱۳۹۷ و ۱ مقاله در سال ۱۳۹۸ انجام شده است، گروه‌های سنی مورد ارزیابی توسط محققین متغیر بوده و شهروندان، جوانان، زنان، دانشجویان، معلمان و کودکان را در بر گرفته است. بیشترین جامعه آماری در شهر تهران با تعداد ۹ مقاله بوده است. روش نمونه‌گیری در ۹ مقاله

نمونه گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای بوده که متناسب با روش پیمایش و جامعه آماری تحقیقات بوده است. نوع همه مقالات با توجه به اینکه جامعه آماری پژوهش حاضر، بررسی فصلنامه‌های علمی پژوهشی بوده، علمی پژوهشی می‌باشد. ضرایب همبستگی مقالات نیز نشان از رابطه معنادار بین متغیرهای بررسی شده دارد.

در جدول شماره ۲ اندازه اثر تفکیکی تحقیق‌های منتخب مبتنی بر یک مقیاس مشترک، اثرات ترکیبی ثابت و تصادفی کلی مشخص شد.

جدول ۲- اطلاعات مربوط به فرا تحلیل بر روی پژوهش‌های نمونه

ردیف	محقق	سال	اندازه اثر	حد پایین	حد بالا	Z Value	P Value
۱	ابراهیم نجف‌آبادی و سام آرام	۱۳۹۲	۰/۴۱۷	۰/۴۹۰	۰/۵۲۷	۴۴/۳۶۳	۰/۰۰۱
۲	افشانی	۱۳۹۲	۰/۳۸۵	۰/۴۹۴	۰/۵۳۱	۴۴/۱۶۸	۰/۰۰۱
۳	اکبر زاده و همکاران	۱۳۹۲	۰/۴۱۳	۰/۴۹۲	۰/۵۳۰	۴۴/۰۱۳	۰/۰۰۱
۴	امیر کافی و زارع	۱۳۹۱	۰/۶۱۶	۰/۴۷۹	۰/۵۱۷	۴۲/۶۸۵	۰/۰۰۱
۵	جعفروند و فتحی	۱۳۹۴	۰/۷۸۲	۰/۴۶۹	۰/۵۰۷	۴۱/۸۶۱	۰/۰۰۱
۶	سلامتی و ابراهیم پور	۱۳۹۵	۰/۳۵۷	۰/۴۹۴	۰/۵۳۱	۴۴/۳۸۵	۰/۰۰۱
۷	رادان	۱۳۹۸	۰/۵۱۲	۰/۴۸۷	۰/۵۲۴	۴۳/۴۲۹	۰/۰۰۱
۸	سهراب زاده و همکاران	۱۳۹۵	۰/۴۷۸	۰/۴۸۹	۰/۵۲۶	۴۳/۶۰۸	۰/۰۰۱
۹	عباس زاده و همکاران	۱۳۹۵	۰/۲۰۰	۰/۵۰۰	۰/۵۳۶	۴۵/۰۶۹	۰/۰۰۱
۱۰	کلانتری و همکاران	۱۳۹۷	۰/۵۷۰	۰/۴۸۲	۰/۵۲۰	۴۲/۹۱۰	۰/۰۰۱
۱۱	امیرمظاهری و فخاریان	۱۳۹۵	۰/۵۵۲	۰/۴۸۴	۰/۵۲۱	۴۳/۰۴۴	۰/۰۰۱
۱۲	منصوری مرادیان و همکاران	۱۳۹۷	۰/۷۵۰	۰/۴۶۷	۰/۵۰۵	۴۱/۳۹۶	۰/۰۰۱
۱۳	مهدی زاده و همکاران	۱۳۹۳	۰/۲۰۷	۰/۵۰۳	۰/۵۴۰	۴۵/۱۲۵	۰/۰۰۱

۰/۰۰۱	۴۳/۷۷۵	۰/۵۲۹	۰/۴۹۱	۰/۴۴۰	۱۳۹۰	موسوی و همکاران	۱۴
۰/۰۰۱	۴۳/۴۷۳	۰/۵۲۵	۰/۴۸۷	۰/۴۹۹	۱۳۹۴	نصرتی نژاد و همکاران	۱۵
۰/۰۰۱	۴۳/۹۹۷	۰/۵۲۹	۰/۴۹۲	۰/۴۱۹	۱۳۹۶	میکائیلی و همکاران	۱۶
۰/۰۰۱	۴۱/۳۰۰	۰/۵۰۴	۰/۴۶۵	۰/۷۷۰	۱۳۹۷	سمیعی اصفهانی و همکاران	۱۷
۰/۰۰۱	۴۴/۵۳۵	۰/۵۳۴	۰/۴۹۷	۰/۳۲۰	۱۳۹۴	فرزعلیان	۱۸
۰/۰۰۱	۴۴/۷۶۹	۰/۵۲۴	۰/۴۸۷	۰/۵۰۶		اثرات ترکیبی ثابت	
۰/۰۰۰۱	۹/۵۹۱	۰/۵۸۴	۰/۴۱۵	۰/۵۰۴		اثرات ترکیبی تصادفی	

همان‌طور که بیان شد اندازه اثر نشان‌دهنده میزان حضور پدیده‌ها در جامعه و برابر با نسبت سطح معناداری به شاخصی از حجم نمونه است. در جدول شماره ۲ برای تک‌تک پژوهش‌ها بر اساس یک مقیاس مشترک اندازه اثر ثابت و ترکیبی مشخص شده است. طبق جدول فوق برای تمامی ۱۸ مطالعه اندازه اثر برای ارتباط میان سرمایه اجتماعی و شادی با فاصله معناداری ۹۵ درصد انتخاب شده است.

بزرگ‌ترین مقدار اندازه اثر ۰/۷۸۲ مربوط به مطالعه (جعفرونند و فتحی) و کوچک‌ترین مقدار اندازه اثر ۰/۲۰۰ مربوط به مطالعه (عباس زاده و همکاران) است. همان‌طور که مشاهده می‌شود هر دو اثرات ثابت و اثرات تصادفی معنادار شده است. اندازه اثر نشان‌دهنده میزان یا درجه حضور پدیده در جامعه است، به‌طورکلی می‌توان گفت، سرمایه اجتماعی در ابعاد متفاوت (مشارکت، اعتماد، شبکه روابط، انسجام و آگاهی اجتماعی) نقش ویژه‌ای برای ایجاد زندگی اجتماعی همراه شادی در جامعه دارد.

هر چه در جامعه‌ای نوع دوستی، همکاری و مشارکت بالا باشد، افراد در عین انجام کارهای شخصی، در پیشبرد کارهای دیگر و انجام فعالیت‌های جمعی نیز مشارکت می‌کنند، مشارکت نوعی احساس رضایت به خود و زندگی اطراف ایجاد کرده و در نتیجه میزان شادی سطح جامعه را بالا می‌برد. این امر موجب ایجاد جامعه‌ای همراه با توسعه و پیشرفت خواهد شد. سرمایه اجتماعی به‌عنوان تأکید بر پیوندهای ذهنی و عینی بین

کنشگران اجتماعی می‌تواند کارایی جامعه را افزایش دهد. متغیرهایی مثل روابط، اعتماد و حمایت اجتماعی جزء ذهنی سرمایه اجتماعی هستند که در احساس شادی مؤثر می‌باشند (رسولی و پاک طینت، ۱۳۹۰: ۶۶).

تعریف مفهومی متغیرها

نام متغیر	تعریف مفهومی
شادی	وینهوون (۱۹۸۸)، شادمانی به قضاوت فرد از درجه یا میزان مطلوبیت کیفیت کل زندگی اطلاق می‌گردد. شادمانی به این معناست که فرد چقدر زندگی خود را دوست دارد. داینز (۱۹۸۴) معتقد است که شادمانی حداقل دارای سه جزء است که عبارت‌اند از: عاطفه مثبت، عاطفه منفی و متغیرهایی مانند رضایت از زندگی. عاطفه مثبت دارای ارتباط قوی با پرونگرایی و عاطفه منفی با روان رنجوری ارتباط دارد (میرشاه‌جعفری و همکاران، ۱۳۸۱: ۵۲).
سرمایه اجتماعی	سرمایه اجتماعی اغلب به‌عنوان سرمایه و منابعی تعریف شده است که افراد و گروه‌ها از طریق پیوند با یکدیگر می‌توانند به دست آورند. اندیشه اصلی مطرح در این مفهوم این است که خانواده، دوستان و همکاران دارای بسیاری مهمی را تشکیل می‌دهند که یک فرد می‌تواند در شرایط بحرانی آن‌ها را به کار گرفته یا برای کسب منافع مادی مورد استفاده قرار دهد، سرمایه اجتماعی سه بعد، مشارکت اجتماعی، ارتباط و اعتماد اجتماعی را شامل می‌شود (پاتنام و گاس، ۲۰۰۲: ۹).

یافته‌های تحقیق

با توجه به این که مطالعه انجام شده با روش فرا تحلیل است، ابتدا به بررسی مهم‌ترین پیش فرض یعنی همگن بودن مطالعات صورت گرفته و بررسی خطای انتشار می‌پردازیم.

بررسی فرضیه همگنی مطالعات انجام شده

یکی از مفروضات اصلی فرا تحلیل، آزمون همگنی مطالعات است، برای تعیین مدل نهایی و اطمینان یافتن از وجود متغیرهای تعدیل کننده آزمون ناهمگنی انجام شده که نتیجه در جدول زیر آورده شده است. به منظور بررسی این فرض از آزمون Q استفاده می‌شود. نتایج حاصل از بررسی این آزمون در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۳- نتایج حاصل از آزمون Q

شاخص آماری	مقدار آزمون (Q)	درجه آزادی (Df)	(P-Value)	I2 I-Squared
نتایج	۳۶۹/۳۰۶	۱۷	۰/۰۰۰	۹۵/۳۹۷

با توجه به نتایج حاصل از آزمون ($Q = 369/306$ ، $P < 0/000$)، با اطمینان ۹۹ درصد فرض صفر مبنی بر همگن بودن مطالعات انجام شده رد شده و فرض ناهمگونی میان پژوهش‌ها تأیید می‌شود. به بیانی دیگر معنادار بودن شاخص Q نشان‌دهنده وجود ناهمگنی در اندازه اثر پژوهش‌های اولیه است؛ اما از آنجا که این شاخص به افزایش تعداد اندازه اثر حساس بوده و با افزایش تعداد اندازه اثر توان این آزمون برای رد همگنی بالا می‌رود، مجذور I شاخص دیگری است که به همین منظور مورد استفاده قرار می‌گیرد. ضریب مجذور I دارای مقداری از صفر تا ۱۰۰ درصد است و در واقع مقدار ناهمگنی را به صورت درصد نشان می‌دهد. هرچه مقدار این ضریب به ۱۰۰ درصد نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده ناهمگنی بیشتر اندازه اثر پژوهش‌های اولیه است. نتایج حاصل از ضریب مجذور I مؤید این مطلب است که حدوداً ۹۶ درصد از تغییرات کل مطالعات به ناهمگنی آن‌ها مربوط است؛ بنابراین تلفیق آن‌ها با مدل آثار ثابت موجه نیست و باید از مدل آثار تصادفی به منظور ترکیب نتایج استفاده کرد.

درواقع این آزمون به ما می‌گوید که رابطه بین سرمایه اجتماعی و شادی، به شدت به لحاظ ویژگی‌ها و مشخصات مطالعات متفاوت است، به عبارتی متغیرهای مورد بررسی متأثر از برخی ویژگی‌های دیگر است که بر رابطه دو متغیر ورود کرده است و به عنوان یک عنصر تعدیل‌کننده تأثیر سرمایه اجتماعی بر نشاط را کم‌وزیاد می‌کند. لذا متغیرهای میانجی عموماً آن دسته از ویژگی‌های پژوهش قلمداد می‌گردند که باعث ایجاد اندازه اثر بزرگ و نیز ویژگی‌هایی می‌شوند که علت اندازه اثر کوچک هستند. به اعتقاد روزنتال و ماتسو (۲۰۰۲)، بررسی شناسایی این دسته از متغیرها در پژوهش‌های مبتنی بر فرا تحلیل هم بر رشد و گسترش تئوری‌ها کمک می‌کند و غنای مطالعات تجربی را بالا می‌برد و هم

به نوعی مبین پیوستگی‌ها و پیوندهایی است که برای درک واقعیت‌های اجتماعی و رفتاری مورد بررسی مفید هستند (نیازی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۷). با توجه به این موضوع از متغیرهای تعدیل گر برای مشخص کردن واریانس و محل این تفاوت‌ها استفاده می‌شود.

بررسی مفروضه خطای (تورش) انتشار

یکی از بخش‌های دیگر فرا تحلیل بررسی خطای انتشار است که دلیل آن انتشار پژوهش‌های چاپ شده و یا عدم انتشار پژوهش‌های چاپ شده و در نهایت انواع خطاها است. از جمله مشکلاتی که باعث خدشه‌دار شدن اعتبار نتایج فرا تحلیل می‌شود عدم دسترسی محقق به همه پژوهش‌هایی است که در فاصله زمانی خاص در موضوع مورد بررسی انجام شده‌اند. برای بررسی این مفروضه از روش رگرسیونی اگر، روش همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار^۱ استفاده شده است.

نتایج همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار

آزمون همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار، همبستگی رتبه‌ای (تاو کندال) بین اندازه اثر استاندارد و واریانس این اثرات را مشخص می‌کند. تفسیر این ضریب به این صورت است که در آن مقدار صفر، دال بر نبود رابطه بین اندازه اثر و دقت است و انحراف از صفر از وجود رابطه حکایت می‌کند. اگر عدم تقارن ناشی از سوگیری انتشار باشد، انتظار این است که در ارتباط با اندازه اثر بزرگ‌تر، خطای استاندارد بیشتر مشاهده شود. نتایج حاصل از بررسی روش همبستگی بگ و مزومدار، به منظور بررسی سوگیری انتشار شرح جدول زیر است.

جدول ۴- نتایج حاصل از بررسی روش همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار

شاخص آماری	مقدار ضریب کندال (tau)	Z-Value	(P-Value)
نتایج	۰/۰۳۹	۰/۲۲۷	۰/۴۱۰

بر طبق اطلاعات جدول شماره ۴، مقدار تائو کندال بی برابر با ۰/۰۳۹ است، و با توجه به مقدار معناداری ($P= ۰/۴۱۰$) بین اندازه اثر دقت رابطه وجود دارد، اما این رابطه معنادار نیست و فرض صفر نمودار عدم سوگیری انتشار تأیید می‌شود. پس می‌توان نتیجه گرفت مشکلاتی مانند گزارش ناقص و ناکامل داده‌ها، عدم استقلال، تورش انتشار و تورش پژوهش صورت نگرفته و می‌توان به نتایج آن اطمینان کرد. در اینجا سوگیری انتشار ارزیابی شده است، منظور از سوگیری انتشار این است که یک فرا تحلیل شامل تمام مطالعات انجام شده در مورد موضوع مورد بررسی نیست؛ ممکن است برخی از مطالعات به دلایل مختلف منتشر نشده باشد یا حداقل در فصلنامه‌ها نمایه‌سازی نشده منتشر شده باشد. وقتی که سوگیری انتشار وجود دارد، نتایج نهایی تحقیق تحت تأثیر قرار می‌گیرد و نتایج نهایی دارای تورش و خطا خواهد شد. سوگیری انتشار در گام‌های اولیه یک فرا تحلیل شناسایی می‌شود تا اعتبار نتایج افزایش یابد.

نتایج روش رگرسیون خطی اگر^۱

در نبود سوگیری انتشار، انتظار می‌رود در تحقیقات کوچک اثر استاندارد کوچک و در تحقیقات بزرگ، اثر استاندارد بزرگ مشاهده شود. این امر حالت خط رگرسیونی را ایجاد می‌کند که برشی از خط رگرسیون اصلی است. اگر برش خط رگرسیونی با سطح مورد انتظار تفاوت داشته باشد، علت آن ممکن است سوگیری انتشار باشد. نتایج حاصل از بررسی روش رگرسیون خطی اگر، به‌منظور بررسی سوگیری انتشار به شرح جدول شماره پنج است.

1. Egger

جدول ۵- نتایج حاصل از بررسی روش رگرسیون خطی اگر

p-value		T-Value	خطای استاندارد (SE)	برش (B)	شاخص آماري
دو دامنه	یک دامنه				
۰/۸۵۰	۰/۴۲۵	۰/۱۹۲	۱۵/۰۶۷	۲/۸۹۵	نتایج

این روش همانند آزمون همبستگی رتبه‌ای، سوگیری موجود را بررسی کرده و مقدار واقعی اندازه اثر و دقت آن‌ها را به کار می‌گیرد. در آزمون اگر اثر استاندارد شده (اندازه اثر تقسیم بر خطای استاندارد) به دقت (عکس خطای استاندارد) مربوط می‌شود در نبود سوگیری انتشار انتظار می‌رود در تحقیقات کوچک، اثر استاندارد کوچک و در تحقیقات بزرگ، اثر استاندارد بزرگ مشاهده شود. این حالت خط رگرسیونی را ایجاد می‌کند که برشی از خط رگرسیون اصلی است. اگر برش خط رگرسیونی با سطح مورد انتظار تفاوت داشته باشد، علت ممکن است سوگیری انتشار باشد (موسوی چلک، ۱۳۹۷: ۱۰۲). با توجه به نتایج جدول فوق می‌توان اذعان داشت که اگرچه بین اندازه اثر و دقت رابطه وجود دارد، اما این رابطه معنادار نیست و فرض صفر مبنی بر عدم سوگیری انتشار تأیید می‌گردد.

بر اساس نتایج رگرسیون خطی اگر، برش برابر با ۲/۸۹۵ و فاصله اطمینان ۹۵ درصد برابر با ۰/۱۹۲ درصد است، از آنجا که مقدار P یک دامنه ۰/۴۲ و دو دامنه ۰/۸۵ می‌باشد. بنابراین بیانگر این مطلب است که فرض مبنی بر عدم سوگیری انتشار تأیید می‌شود. می‌توان گفت با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون تورش انتشار برای مطالعات وارد شده وجود ندارد و یافته‌ها تا حد زیادی قابل اعتماد هستند. لذا در تحقیقاتی که به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با شادی پرداخته شده است و این رابطه در نمونه کوچکی مورد بررسی قرار داده‌اند، اندازه اثر این رابطه، کوچک بوده و در پژوهش‌هایی که به بررسی رابطه بین دو متغیر پرداخته‌اند و این رابطه را در نمونه بزرگی مورد بررسی قرار داده‌اند. اثر استاندارد بزرگ مشاهده شده است.

ضریب اندازه اثر

با توجه به اینکه پس از بررسی مفروضات فرا تحلیل این نتیجه حاصل شده که باید از مدل اثر تصادفی به منظور ترکیب نتایج برای گزارش اندازه اثر استفاده شود، بنابراین در جدول شماره ۶ گزارش اندازه اثر مطالعات انجام شده در مدل تصادفی ارائه شده است.

جدول ۶- اندازه اثر مطالعات رابطه بین سرمایه اجتماعی با احساس شادی

P-Value	Z-Value	حد بالا	حد پایین	اندازه اثر (r)	تعداد مطالعات	رابطه بین سرمایه اجتماعی با شادی
۰/۰۰۱	۹/۵۶۱	۰/۵۸۴	۰/۴۱۵	۰/۵۰۴	۱۸	

در بررسی اندازه اثر در واقع یک‌بار ضریب تعیین با در نظر گرفتن تأثیر متغیر مستقل مورد نظر محاسبه می‌شود و سپس با حذف این تأثیر محاسبه می‌شود. بر اساس اندازه اثر کوهن (۱۹۸۸)، میزان این شاخص به ترتیب ۰/۲، ۰/۱۵ (ضعیف)، ۰/۳۵ (متوسط و ۰/۳۵ (قوی)، تفسیر می‌شود؛ بنابراین سرمایه اجتماعی در سطح بالایی می‌تواند بر شادی مؤثر باشد. به نظر می‌رسد محاسبات آماری بیانگر این مطلب هستند که میانگین اندازه اثر سرمایه اجتماعی بر شادی در نمونه مورد پژوهش ۰/۵۰۴ است. از آنجایی که اندازه برآورد شده در محدوده اطمینان است، بنابراین باید اذعان داشت که تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس شادی تأیید می‌شود. لازم به ذکر است برآورد نقطه‌ای به دست آمده بر مبنای معیار کوهن جدول شماره هفت حاکی از اثر در حد زیاد می‌باشد؛ رابطه بین سرمایه اجتماعی و ابعاد آن چون مشارکت، اعتماد، همبستگی و حمایت اجتماعی با شادی در سطح بالایی است؛ با توجه به این که این منابع خود به دلایل مختلفی در محیط‌های انسانی تولید و یا بازتولید می‌شوند از طرفی عوامل اثرگذار و یا یک محرک نقش اساسی و سازنده در تعاملات انسانی از جمله کیفیت، نوع، ابعاد و شعاع روابط اجتماعی در فضای اجتماعی دارند که خود بازتولید شادی را به همراه دارد. با توجه به اینکه سرمایه اجتماعی دارای ویژگی‌هایی

چون، اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها است، می‌تواند موجب تسهیل کنش‌های تعاونی شود. و بسیاری همچون ریچاردز معتقدند که سرمایه اجتماعی بیش از سرمایه انسانی (سطح تحصیلات، درآمد و موقعیت اجتماعی فرد)، بر میزان شادکامی افراد جامعه تأثیر دارد (امیر مظاهری، ۱۳۹۵: ۱۱).

جدول ۷- نظام تفسیر اندازه اثر کوهن

D	r	اندازه اثر
۰/۲	۰/۱	کم
۰/۵	۰/۳	متوسط
۰/۸	۰/۵	زیاد

با توجه به نتایج حاصل از ناهمگونی مطالعات و تصدیق مفروضات فرا تحلیل سعی بر این است که در راستای مشخص کردن این ناهمگنی از متغیر تعدیل کننده استفاده شود تا از این طریق بتوان به تعیین واریانس بین مطالعات پرداخت؛ چراکه فرا تحلیل‌های نوین تنها به تعیین اندازه اثر نمی‌پردازند، بلکه تلاش می‌شود تا آن دسته از ویژگی‌های پژوهش که باعث ایجاد اندازه اثر بزرگ و نیز ویژگی‌هایی می‌شود که علت اندازه اثرهای کوچک است، نیز موردسنجش قرار گیرد.

متغیر تعدیل گر

با توجه به این که در تحقیقات انجام شده فرض ناهمگونی متغیرها تأیید شده است سعی شد برای این قسمت از متغیر تعدیل کننده استفاده شود، تا شاید از این روش واریانس میان مطالعات مشخص شود. در پژوهش حاضر متغیرهای، جامعه آماری و بستر تحقیق برای متغیر تعدیل کننده استفاده شده است.

الف) بررسی نقش تعدیل کنندگی متغیر جامعه آماری

جدول ۸- نتایج اندازه‌های اثر ترکیبی مربوط به رابطه سرمایه اجتماعی با شادی به تفکیک جامعه آماری

مدل اثرات تصادفی				
P-Value	Z-Value	اندازه ترکیبی	تعداد اندازه اثر	جامعه آماری
۰/۰۰۱	۶/۹۱۳	۰/۵۰۸	۸	جوانان
۰/۰۰۱	۶/۳۸۴	۰/۵۰۱	۱۰	بزرگسالان
۰/۰۰۱	۹/۴۰۹	۰/۵۰۵	۱۸	کل

نتایج مندرج در جدول شماره ۸ که اندازه‌های اثر ترکیبی مدل اثرات ثابت و تصادفی مربوط به رابطه بین سرمایه اجتماعی و شادی را به تفکیک جامعه آماری ارائه می‌دهد، حاکی از این است که در بین جوانان اندازه اثر در مدل تصادفی ۰/۵۰۸ و در گروه بزرگسالان ۰/۵۰۱ است، که هر دو در سطح ۰/۰۰۱ معنادار هستند، همچنین به‌طور کلی اندازه اثر در هر دو گروه جوانان و بزرگسالان ۰/۵۰۵ است. به بیانی دیگر، سرمایه اجتماعی گروه جوانان تأثیر بیشتری بر شادی آن‌ها به نسبت گروه بزرگسالان داشته است. در واقع می‌توان گفت احساس شادی گروه جوانان بیشتر از گروه بزرگسالان متأثر از سرمایه اجتماعی آن‌ها است. سرمایه اجتماعی اشاره به آرمان‌های مشترک، انگیزه قوی برای پیشرفت، اعتماد احترام به یکدیگر در اجتماع دارد؛ این عوامل در محیط‌های علمی و دانشگاهی که یکی از فضاهای قوی برای گسترش این خصوصیات که کارکرد پنهان آموزش است، بیشتر به چشم می‌خورد، که بیشتر نسل جوان در این مکان حضور پررنگ دارند. طبق جدول فوق سرمایه اجتماعی در قشر جوان بیشتر در شادی آن‌ها تأثیر دارد، زیرا این گروه سال‌های زیادی از عمر خود را در گروه‌های دوستی و یا فضاهای علمی به سر می‌برند، حتی سرمایه اجتماعی خود را در همین جا قوی می‌سازند، و یکی از راه‌های بارز آن‌ها کسب شادی در همین گروه‌هاست.

طبق برخی تحقیقات انجام شده نصرتی و همکاران (۱۳۹۴)، میرشاه جعفری (۱۳۸۱)، خوش فر و همکاران (۱۳۹۰)، سرمایه اجتماعی جوانان در شرایط مطلوبی قرار دارد. ابعادی مثل میزان انسجام اجتماعی بالا است. و بررسی شاخص‌های شادکامی نشان از

آن است که با افزایش سطح سرمایه اجتماعی میزان شادکامی نیز افزایش می‌یابد. به‌عنوان مثال، مشارکت اجتماعی تأثیر زیادی بر شادکامی جوانان دارد و اعتماد و انسجام اجتماعی نیز بر شادی اثرگذار هستند. دورکیم روابط اجتماعی را عاملی برای ارتقاء احساس شادکامی و رضایت زندگی می‌داند. فعالیت‌های گروهی که در میان جوانان وجود دارد علاوه بر داشتن نفع برای جامعه موجب کنترل فردگرایی و آنومی می‌شود که خود باعث رضایت خاطر فردی نیز می‌شود.

بررسی نقش تعدیل‌کنندگی متغیر بستر تحقیق

جدول ۹- نتایج اندازه‌های اثر ترکیبی مربوط به رابطه سرمایه اجتماعی با شادی به تفکیک بستر تحقیق

مدل اثرات تصادفی				
P-Value	Z-Value	اندازه ترکیبی	تعداد اندازه اثر	بستر تحقیق
۰/۰۰۱	۱۰/۱۵۸	۰/۴۷۸	۱	آران بیدگل
۰/۰۰۱	۸/۵۲۸	۰/۴۱۳	۱	بابلسر
۰/۰۰۱	۱۲/۹۰۲	۰/۵۷۰	۱	دهلران
۰/۰۰۱	۶/۲۳۳	۰/۴۱۷	۱	اصفهان
۰/۰۰۱	۱۸/۹۹۱	۰/۷۵۰	۱	همدان
۰/۰۰۱	۱۳/۸۷۷	۰/۶۱۶	۱	کرمان
۰/۰۰۱	۱۰/۸۷۶	۰/۵۱۲	۱	ساوه
۰/۰۰۱	۳/۳۸۷	۰/۲۸۱	۲	تبریز
۰/۰۰۱	۷/۹۲۳	۰/۳۸۵	۱	یزد
۰/۰۰۱	۵/۶۵۱	۰/۵۲۸	۸	تهران
۰/۰۰۱	۳۲/۴۸۸	۰/۵۲۶	۱۸	کل

نتایج مندرج در جدول شماره ۹ که اندازه‌های اثر ترکیبی مدل اثرات ثابت و تصادفی مربوط به رابطه بین سرمایه اجتماعی و شادی را به تفکیک بستر تحقیقات ارائه می‌دهد، حاکی از این است که بالاترین اندازه اثر در بین ساکنین شهر همدان با اندازه اثر در مدل تصادفی ۰/۷۵۰ و کمترین اندازه اثر در مدل تصادفی ۰/۲۸۱ در تبریز است، که هر دو در سطح ۰/۰۰۱ معنادار هستند، همچنین به‌طور کلی اندازه اثر در هر دو همه شهرها ۰/۵۰۶ است. به بیانی دیگر، سرمایه اجتماعی در شهر همدان تأثیر بیشتری بر شادی آن‌ها به نسبت سایر شهرها داشته است. در واقع می‌توان گفت احساس شادی در همدان بیشتر متأثر از سرمایه اجتماعی آن‌ها است. انسان‌ها از فرهنگ موجود در هر محیط اجتماعی که در آن زیست دارند تأثیر می‌گیرند، چه‌بسا در برخی شهرها ارزش‌های مبتنی بر سرمایه اجتماعی مثل اعتماد و احترام با توجه به فرهنگ موجود بسیار ارزشمند به نظر می‌رسد و همین عامل موجب سلامت روان بیشتر شده و به تبع آن احساس شادی را در افراد بیشتر به نمایش می‌گذارد.

به‌طور کلی وجود سرمایه اجتماعی می‌تواند عاملی برای ارتقاء و توسعه احساس شادی شود و فقدان آن منجر به انواع اختلال اجتماعی و رابطه‌ای می‌شود. اختلال مذکور استحکام اجتماعی را خدشه‌دار کرده و آسیب‌پذیری فرد را افزایش می‌دهد؛ زیرا می‌تواند موجب انزوای اجتماعی و یأس، شود. بدون تردید انزوای اجتماعی، افراد را از مشارکت رسمی و غیررسمی در جامعه محروم ساخته، مبادله و دل‌بستگی اجتماعی را کاهش می‌دهد و باعث تضعیف یا قطع مبادلات گرم و روابط گفتمانی می‌شود. به تعبیری سرمایه اجتماعی نوعی ویژگی تسهیل‌کنندگی در روابط اجتماعی دارد. که می‌توان ریشه آن را نیز در فرهنگ و هنجارهای رسمی و غیررسمی جامعه یافت که در هر شهر و موقعیت می‌تواند متفاوت باشد (نیازی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۲).

ساختارهای فرهنگی و اجتماعی عوامل مهمی هستند که بر میزان شادکامی اثرگذار هستند، توجه به بستر فرهنگی هر جامعه‌ای می‌تواند اطلاعات فراوانی در رابطه با آن جامعه در اختیار پژوهشگران قرار دهد. سرمایه اجتماعی که در بین افراد این جامعه وجود دارد

می‌تواند احساس شادکامی را در میان افراد افزایش دهد. زیرا وجود علاقه‌مندی اجتماعی زمینه ایجاد احساس ارزشمندی را افزایش داده که پیامد آن رضایت‌مندی و امیدواری نسبت به زندگی است که خود زمینه شادکامی را بین افراد با توجه به زمینه فرهنگی آن به وجود آورده است. به نظر می‌رسد در این جامعه میزان مشارکت، همکاری و نوع دوستی به دلیل بستر فرهنگی که وجود دارد نقش بسزایی در افزایش رضایت زندگی و احساس شادکامی ایجاد کرده است.

بحث و نتیجه‌گیری

احساس شادی و نشاط از جمله عواطف انسانی هستند که دارای وجوه و تجلیات متنوع فردی اجتماعی، روانی جسمانی و شناختی عاطفی بوده و به علت نقش تعیین‌کننده‌ای که تأمین سلامت فرد و جامعه بر عهده‌دارند، تمدن بشری از آغاز، هدف و غایت زندگی را رسیدن به آنها دانسته و همواره به دنبال شاد زندگی کردن بوده است. به دلیل همین تأثیرات همه‌جانبه و دامنه‌دار شادی در توسعه و تقویت زمینه‌های رشد و ایجاد مشکلات عدیده روانی و اجتماعی در صورت فقدان آن، در نظر گرفتن این مقوله در سیاست‌گذاری‌ها مستلزم شناخت و بررسی دقیق آن و بالأخص عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن است، چرا که شادی و سایر هیجانات بشری دستخوش موجودیت اجتماعی و فرهنگی انسانی هستند. اهمیتی که در سال‌های اخیر نسبت به مسئله شادی داده شده است ذهن ما را به این موضوع معطوف می‌کند تا نقش سازه سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از عوامل مهم اجتماعی تأثیرگذار در شادی و ادراک آن در اذهان اعضای جامعه، را بیشتر مورد کنکاش قرار دهیم.

جایگاه رفیع سرمایه اجتماعی در تأمین شادی، مورد توجه دانش‌پژوهان و طرح‌های پژوهشی متعددی قرار گرفته است. نتایج بعضاً متشابه و متناقض، همبستگی‌های قوی و ضعیف و نتایج مختلف حاصل از این بررسی‌ها، زمینه‌ساز تدوین فرا تحلیل‌هایی چون اثر حاضر گشته که با رویکردی نوین به فرا تحلیل با آگاهی از مفروضات این رویکرد

تحلیلی و بررسی ناهمگونی و خطای انتشار مطالعات به ارائه درکی جامع‌تر از نتایج می‌پردازد. در بررسی مفروضات همگنی ۱۸ پژوهش مورد نظر، نتایج مبنی بر همگن بودن مطالعات انجام شده رد شد و فرض ناهمگونی اندازه اثر پژوهش‌ها مورد تأیید قرار گرفت. در واقع این آزمون به ما می‌گوید که رابطه بین سرمایه اجتماعی و شادی، به لحاظ ویژگی‌ها و مشخصات مطالعات متفاوت است و در این وضعیت باید از متغیرهای تعدیل‌گر برای مشخص کردن واریانس و محل این تفاوت‌ها استفاده شود. در تحلیل یافته‌ها مشخص شد که میانگین اندازه اثر و تأثیر سازه سرمایه اجتماعی بر شادی، نشان‌دهنده اندازه اثری در سطح بالا است. یعنی متغیر سرمایه اجتماعی عاملی مؤثر در شادی در میان جامعه ارزیابی می‌شود. این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های جامعه‌شناختی در این حوزه از قبیل رادان (۱۳۹۸)، کلانتری و همکاران (۱۳۹۷)، امیرمظاهری و فخاریان (۱۳۹۵) و منصوری و همکاران (۱۳۹۷)، مطابقت دارد.

سرمایه اجتماعی به صورت کلی ابعاد مختلفی از جمله شبکه روابط، انسجام، اعتماد، مشارکت و آگاهی اجتماعی دارد. و می‌تواند نقش مهمی در ایجاد یک زندگی اجتماعی همراه با شادی اجتماعی داشته باشد. اگر در جامعه زمینه برای مشارکت و روابط بین افراد ایجاد شود این روابط نوعی احساس مشترک در افراد پدید می‌آورد، هم‌چنین سرمایه اجتماعی دسترسی به منابع و اطلاعات را در افراد گسترش می‌دهد که در نهایت باعث افزایش توانایی افراد در حل مسائل گوناگون شده که خود موجب افزایش سلامت روان و حس شادی می‌شود و نوعی حس مثبت در جامعه و ایجاد رضایت و شادی را شکل می‌دهد. دورکیم نیز در تبیین شادی و نشاط به جشن‌های دسته‌جمعی اشاره می‌کند. از نظر وی این جشن‌ها روابط بین افراد را گسترش می‌دهد و کشمکش‌ها را کاهش می‌دهد.

از نظر پوتنام (۲۰۰۲)، نیز، سرمایه اجتماعی یک پیش‌بینی کننده قوی برای تعیین میزان شادی افراد و کیفیت زندگی در اجتماع است و لذا برای افزایش سطح شادی مردم سرمایه‌گذاری در سرمایه اجتماعی بسیار ارزشمندتر از سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی است (نیازی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۲). طبق نظریه گیدنز اعتماد، باعث احساس امنیت

می‌شود که موجود انسانی را در نقل و انتقال‌ها، در بحران‌ها و در حال و هوای آکنده از خطرهای احتمالی قوت می‌بخشد، شیرازه زندگی به‌طور ذاتی در معرض خطرهای احتمالی قرار دارد. از نظر وی عوامل گوناگونی در جوامع انسانی شادی افراد را تهدید می‌کند که احساس ناامنی یکی از این عوامل است و امنیت و اعتماد از ابعاد سرمایه اجتماعی هستند و در صورت نبود آن‌ها شادی تحت تأثیر قرار می‌گیرد (گیدنز، ۱۳۸۷: ۶۳-۶۵). به نظر می‌رسد گیدنز احساس عدم امنیت و اعتماد را که خود از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی است از عواملی می‌داند که احساس نشاط را کاهش می‌دهد. پس این نظریات اندازه اثر بالا که از نتایج به‌دست آمده است را بین دو متغیر به‌خوبی مورد نشان می‌دهد.

همان‌طور که بیان شد، طبق تحلیل‌های ناهمگنی این پژوهش، به نظر می‌رسد که رابطه دو متغیر سرمایه اجتماعی و شادی متغیرهای تعدیل‌کننده‌ای نیز وجود دارد که بر رابطه این متغیرها اثر گذاشته‌اند، البته باید این نکته را مدنظر داشت که ناهمگنی بین اندازه‌های اثر دو متغیر مورد بررسی نخست می‌تواند به دلیل عواملی از جمله، روش‌های سنجش، ارائه متغیرهای مستقل و وابسته به طرق مختلف، تعریف‌های عملیاتی متفاوت، آن‌ها باشد، هم‌چنین پژوهش‌های مختلف از نظر روش‌شناختی، نتایج تحقیق در برخی موارد متفاوت هستند. به همین دلیل نقش متغیر جامعه آماری و هم‌چنین بستری که تحقیقات در آن‌ها انجام شده‌اند به‌عنوان متغیرهای تعدیل‌گر مورد ارزیابی قرار گرفته است. ارزیابی شاخص‌های توصیفی سرمایه اجتماعی در پژوهش‌هایی که بالاترین همبستگی را به دست داده‌اند، نشان می‌دهد که میزان سرمایه اجتماعی و شادمانی در میان جوانان دانشجویی از سطح خوبی برخوردار بوده است؛ به عبارتی در محیط‌هایی مثل دانشگاه جوانان از روابط، شبکه اجتماعی قوی و مشارکت اجتماعی بیشتری برخوردار هستند و این عوامل سرمایه اجتماعی آن‌ها را افزایش داده و در نشاط آن‌ها تأثیرگذار بوده است. اما طبق یافته‌های پژوهش‌هایی که همبستگی پایین‌تری ارائه شده مثل پژوهش عباس زاده و همکاران در بین شهروندان علاوه بر سرمایه اجتماعی سرمایه اقتصادی نیز در تبیین

شادی‌شان مؤثر بوده است. البته نباید از این نکته مهم چشم‌پوشی کرد که تحقیقاتی که جامعه آماری‌شان شهروندان بوده است. تمامی گروه‌های سنی را مورد ارزیابی قرار داده‌اند و به نظر می‌رسد که سرمایه اجتماعی در گروه بزرگسالان کمتر از جوانان بوده است. جوانی فصل مهم زندگی افراد است، و جامعه‌ای که جوانان آن احساس شادی داشته باشند جامعه سالم و پرتراوت است.

طبق بررسی‌های صورت گرفته احساسات خوب و گرایش‌های مثبت اجتماعی در میان جوانان بیشتر از سایر گروه‌های سنی بوده است، طبق نظریه بیسواس و داینر (۱۳۹۱)، اکثر مردم در اکثر شرایط تا حدودی شاد هستند، در دنیای امروزی علی‌رغم مشکلات زندگی به نظر می‌رسد جوانان به دلیل میانگین بالاتر شادی نسبت به سایر گروه‌ها دارای احساس مسئولیت به دیگران، تمایل به کمک به مردم در بحران‌ها، جشن‌های احسان و نیکوکاری سرمایه اجتماعی بالاتری نیز کسب کرده که در میزان شادی آن‌ها اثرگذار است. هودلر و کلمن (۲۰۰۷)، و مایرز معتقدند روابط اجتماعی و دوستی‌های نزدیک از عوامل روان‌شناسانه احساس مثبت در افراد نسبت به خود هستند (مهدی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۲). داینر و بیسواس (۱۳۹۱) معتقد هستند که افزایش کیفیت روابط اجتماعی باعث افزایش احساس مثبت و رضایت از زندگی می‌شود؛ وقتی جوانان به میزان بیشتری روابط اجتماعی در محیط خارج از خانه دارند این گرایش‌های مثبت در آن‌ها افزایش می‌یابد (داینر و بیسواس، ۱۳۹۱: ۷۷).

نشاط اجتماعی می‌تواند زمینه ورود جوامع به توسعه را گسترش دهد و افزایش نشاط در جامعه تحت تأثیر عوامل گوناگونی است که می‌توان گفت عوامل اجتماعی همچون سرمایه اجتماعی در آن نقش پررنگی دارد پس باید زمینه لازم برای ایجاد آن را فراهم نمود. تشکیل و تقویت نهادهای مدنی در راستای افزایش زمینه‌های مشارکت مردمی و نیز تشویق شهروندان به مشارکت اجتماعی با کاربرد ابزارهای رسانه‌ای برای ایجاد پیوندهایی به‌منظور توسعه سرمایه اجتماعی به‌عنوان عاملی در افزایش شادی اجتماعی و همچنین تنظیم برنامه‌های شادی‌آفرین در بافت شهری مثل تولید انواع برنامه‌هایی متناسب با

سلايق فرهنگي و هنجاري مردم با مشارکت و مدیریت اعضای محلات در قالبی همسو با ارتقای سرمایه اجتماعی و بهبود روابط و مشارکت اجتماعی مناسب به نظر می‌رسد. از دیگر فعالیت‌های مفید می‌توان، آموزش مهارت‌های زندگی از قبیل مهارت‌های برقراری ارتباط بین فردی و بین نهادی اشاره کرد که همین ارتباطات سالم و کارآمد می‌تواند بستری را برای شادی و نشاط مردم تأمین کند.

ارزیابی شاخص‌های توصیفی سرمایه اجتماعی در پژوهش‌هایی که بالاترین همبستگی را به دست داده‌اند، نشان می‌دهد که میزان سرمایه اجتماعی و شادمانی در میان شهروندان همدانی از سطح خوبی برخوردار است، نکته مهم این است که در این پژوهش میزان سرمایه اجتماعی در مناطق مختلف شهر ارزیابی شده و در برخی مناطق که سرمایه اجتماعی بالاتر بوده شادی شهروندان نیز بیشتر بوده است، به نظر می‌رسد عوامل گوناگونی چون مشارکت رسمی و غیررسمی، اعتماد اجتماعی، انسجام و روابط اجتماعی در این مناطق بیشتر از سایر مناطق بوده است، وینهوون و کالمیجن، مایزر، هیلز معتقدند وجود مشارکت‌های مذهبی، روابط اجتماعی، حضور انسان‌ها در انجمن‌های اجتماعی که در فرهنگ و ارزش‌های افراد وجود دارد موجب افزایش شادی نیز خواهد شد (مهدی زاده و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۰).

مطابق با نظریه کلمن سرمایه اجتماعی امکان دستیابی به اهداف معینی را که در نبود آن دست‌نیافتنی می‌باشند فراهم می‌سازد که در ساختار روابط بین کنشگران وجود دارد. سرمایه اجتماعی سبب می‌شود تا هزینه‌های دستیابی به اهداف معینی کاهش یابد، به اعتقاد وی، عواملی مانند کمک و هنجارهای خاص هر جامعه موجب افزایش سرمایه اجتماعی می‌شود. به اعتقاد کلمن هرچه افراد به یکدیگر بیشتر کمک کنند، مقدار سرمایه اجتماعی که ایجاد می‌شود بیشتر خواهد شد. از جمله کارکردهای سرمایه اجتماعی از دیدگاه کلمن اعتماد مداری، همبستگی‌های گروهی و ارزش‌هایی چون نوع‌دوستی است. پس اگر جوامعی با این ارزش‌ها و فرهنگ‌ها وجود داشته باشند سرمایه اجتماعی بالایی نیز دارند. برخی مناطق هنوز فرهنگ‌های خاص خود در رابطه با عوامل اجتماعی و به‌صورت

کلی شهروندان به دلیل عوامل گوناگون فرهنگی، اجتماعی از سرمایه اجتماعی بالا و به دنبال آن شادی بیشتری برخوردارند. به عبارتی با توجه به تحقیقات انجام شده و تنوع در اندازه‌های اثر میان شهرهای گوناگون وجود دارد به نظر می‌رسد وجود عوامل فرهنگی و قومی مختلفی که در شهرهای مختلف کشور وجود دارد می‌تواند نقش بسزایی در این موضوع داشته باشد. تنوع‌های فرهنگی و اجتماعی مختلف در شهرها موجب ایجاد اشکال گوناگون مشارکتی، روابط اجتماعی، اعتماد و سایر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی می‌شود. به‌طور کلی با توجه به نتایجی که از پژوهش حاضر به دست آمد و این که تحقیقات صورت گرفته کم‌تر به شناسایی و تأثیر متغیرهای میانجی پرداخته‌اند، پیشنهاد می‌شود به این عوامل توجه بیشتری شود. هم‌چنین با توجه به ماهیت پژوهش که به رابطه میان سرمایه اجتماعی و شادی پرداخته است به بررسی این رابطه با روشی غیر از روش‌های کمی برای پی بردن به حلقه‌های گمشده رابطه این دو متغیر پرداخته شود.

پیشنهاد‌های تحقیق

با توجه به اینکه در پژوهش حاضر متغیر جامعه آماری به‌عنوان یک متغیر تعدیل‌کننده ارزیابی شد، و نشان داده شد که میزان شادی در گروه سنی جوانان بالاتر است پیشنهاد می‌شود پژوهش‌هایی که متغیرهای تأثیرگذار را در گروه‌های سنی مختلف بررسی می‌کنند انجام شود تا به غنای بیشتر در تبیین شادی و عوامل آن در میان اقشار مختلف دست یابیم.

- استفاده از فرضیه‌های مناسب و متناسب با نظریه در تحقیقاتی که با روش پیمایش انجام می‌شوند. زیرا تعداد زیادی از تحقیقات برای تدوین فرضیات به‌صورت کامل از چارچوب نظری قوی بهره‌مند نشده‌اند.

- تلاش برای افزایش پیشنهاد‌های کاربردی در تحقیقاتی که در زمینه موضوع مورد نظر انجام گرفته است. استفاده از سطح تحلیل کلان تا پژوهش‌ها از سطح خرد و فردی فراتر رود.

- افزایش انجام تحقیق با روش‌های کیفی در رابطه با موضوع‌هایی مثل موضوع تحقیق حاضر احساس می‌شود. زیرا تعداد اندکی از مقالات انجام شده در رابطه با سرمایه اجتماعی و شادی با روش کیفی، تحلیل ثانویه و تطبیقی صورت گرفته است.

- اتخاذ و به کارگیری سیاست‌هایی در نهادها، حکومت و در میان مردم برای افزایش سرمایه اجتماعی، به عنوان مثال بخش عمده‌ای از اعتماد اجتماعی افراد که آر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی است در فرایند تعامل با سازمان‌ها و ارگان‌های گوناگون شکل می‌گیرد پس باید این اعتمادسازی در افراد به عنوان عامل مهم اثرگذار در نشاط اجتماعی شکل گیرد.

- با توجه به وجود رابطه بین سرمایه اجتماعی و شادی، تنظیم برنامه‌های شادی‌آفرین در بافت‌های شهری مثل تولید برنامه‌هایی متناسب با سلايق فرهنگی و هنجاری مردم برای ارتقای سرمایه اجتماعی و بهبود روابط اجتماعی ضروری به نظر می‌رسد. هم‌چنین آموزش مهارت‌های زندگی همچون برقراری ارتباط بین فردی و بین نهادی که می‌تواند بستری را برای شادی مردم تأمین کند.

ایجاد شرایط مناسب برای گسترش نهادهای مدنی و سازمان‌های مردم‌نهاد به منظور افزایش مشارکت اجتماعی و تشویق افراد مخصوصاً اقشار مختلف جامعه در گروه‌های سنی متفاوت که موجب افزایش احساس رضایت نسبت به زندگی و افزایش شادکامی خواهد شد.

منابع

- ابراهیم نجف‌آبادی، اعظم و سام آرام، عزت‌الله. (۱۳۹۲)، «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و احساس شادی (مورد مطالعه زنان ۲۴-۱۵ ساله شهر اصفهان)»، جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، سال پنجم، شماره ۲: ۱۰-۳۱.
- اینگلهارت، رونالد و آبرامسون، پل آر. (۱۳۸۷)، «امنیت اقتصادی و دگرگونی ارزشی» ترجمه: شهناز شفی خانی، نامه پژوهش، سال پنجم، شماره ۱۴: ۵۹-۱۰۵.
- افشانی، سید علی‌رضا. (۱۳۹۲)، «بررسی میزان نشاط اجتماعی در بین جوانان یزدی و عوامل مؤثر بر آن»، مجله تحلیل اجتماعی، سال چهارم، شماره ۶۹: ۱-۲۷.
- اکبر زاده، فاطمه؛ دهقانی، حمید؛ خوشفر، غلامرضا؛ جانعلی زاده چوب‌بستی، حیدر. (۱۳۹۲). «بررسی تأثیر سه نوع سرمایه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بر شادی جوانان»، جامعه‌شناسی کاربردی، سال اول: شماره ۲۴ ۶۷-۸۸.
- امیر کافی، مهدی. زارع، بهنام (۱۳۹۱)، «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر شادکامی (مطالعه موردی شهر کرمان)»، فصلنامه راهبرد اجتماعی و فرهنگی، سال دوم، شماره ۵: ۴۱-۷۷.
- امیرمظاهری، امیرمسعود و فخاریان، منا. (۱۳۹۵)، «نقش سرمایه اجتماعی در شادی جوانان (مورد مطالعه دانشجویان دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی تهران مرکز)»، مطالعات جامعه‌شناسی، سال نهم، شماره ۷: ۲۴-۳۳.
- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۰). «بررسی رابطه بین انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی سازمان‌یافته روستاییان در نواحی روستایی شهرستان کاشان»، اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال نهم، شماره ۳۶: ۱۷۵-۲۰۶.
- داینر، ادیسوا و داینر، رابرت. (۱۳۹۱)، شادی ثروت بیکران روان‌شناختی، ترجمه: حسن عبدالله زاده. طاهر محبوبی. معصومه باقر پور. تهران: انتشارت آذرین مهر، کلک زرین، چاپ دوم.
- جعفروند، فرشاد و فتحی، سروش. (۱۳۹۴)، «تحلیلی بر رابطه سرمایه اجتماعی و شادی در زندگی دانشجویی (مورد مطالعه: دانشجویان واحد علوم تحقیقات تهران)»، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال سوم، شماره ۷: ۸۲-۹۵.

فرا تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و شادی...، نیازی و همکاران | ۱۳۱

- رادان، فاطمه. (۱۳۹۸)، «پیش‌بینی نشاط اجتماعی بر اساس سرمایه اجتماعی دانشجویان زن شهر ساوه»، مدیریت سرمایه اجتماعی، سال دوم، شماره ۶: ۲۱۹-۲۳۶.

- ربانی، علی؛ ربانی، رسول؛ گنجی، محمد. (۱۳۹۰)، «رویکردی جامعه‌شناختی به احساس شادمانی سرپرستان خانوار در شهر اصفهان»، مسائل اجتماعی ایران، سال دوم، شماره ۱: ۳۹-۷۳.

- رسولی، محمدرضا و پاک طینت، داود. (۱۳۹۰). «بررسی نقش رسانه‌های جمعی در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در بین شهروندان شهر یزد»، فصلنامه فرهنگ ارتباطات، سال اول، شماره ۱: ۵۵-۶۹.

- سلامتی، رقیه و ابراهیم پور، داوود. (۱۳۹۵)، «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و فرهنگی با میزان نشاط اجتماعی در بین کودکان و نوجوانان ۱۸-۱۲ سال مقیم مراکز تحت حضانت بهزیستی و کودکان و نوجوانان تحت حضانت اقوام»، مجله مطالعات جامعه‌شناسی، سال اول، شماره ۵: ۷۳-۹۶.

- سهراب زاده، مهران؛ امامعلی زاده، حسین؛ سخایی، ایوب و حسینی زاده، سید حسین. (۱۳۹۵)، «سرمایه و شادی؛ پژوهشی در باب ارتباط میان سرمایه اجتماعی و فرهنگی با احساس شادی (مورد مطالعه: شهروندان شهرستان آران و بیدگل)»، فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هفتم، شماره ۲۸: ۱۱۸-۱۴۹.

- سمیعی اصفهانی، علیرضا؛ پور دانش، سامر و دانش، حسین. (۱۳۹۷)، «عوامل اجتماعی مؤثر بر نشاط اجتماعی معلمان (مطالعه موردی شهر تهران)»، جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، سال اول، شماره ۶: ۱۸۶-۲۰۰.

- سیاه‌پوش، امیر. (۱۳۸۷)، «فرا تحلیل مطالعات سرمایه اجتماعی در ایران»، راهبرد فرهنگ، سال سوم، شماره ۱: ۱۰۰-۱۲۴.

- عبداللهی، محمد و موسوی، میر طاهر. (۱۳۸۶)، «سرمایه اجتماعی در ایران، وضعیت موجود، در نمای آینده و امکان شناسی گذار»، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۵: ۱۹۵-۲۳۳.

۱۳۲ | فصلنامه علمی برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۴۷، تابستان ۱۴۰۰

- عباس زاده، محمد؛ قاسم‌زاده، داوود و صالح، نوشین. (۱۳۹۵)، «بررسی ارتباط بین اشکال سرمایه و شادی در بین حاشیه‌نشینان و غیر حاشیه‌نشینان (مورد مطالعه شهر تبریز)»، فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هفتم، شماره ۲۸: ۱۵۸-۱۸۳.
- فرزعلیان، الهه. (۱۳۹۴)، «پایان‌نامه بررسی عوامل مؤثر بر شادی) بررسی موردی شهروندان شهر تهران (کنفرانس بین‌المللی مدیریت)»، رشته علوم اجتماعی، دانشگاه کاشان.
- کلانتری، عبدالحسین؛ کشاورز، امراله و مؤمنی، حسن. (۱۳۹۷)، «رابطه بین سرمایه اجتماعی و نشاط اجتماعی جوانان دهلران»، پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، سال سوم، شماره ۱۰: ۴۳-۷۳.
- گیدنز، آتونوی. (۱۳۸۷). تجدد و تشخیص: جامعه و هویت شخصی در عصر جدید، ناصر موفقیان، تهران: نشر نی، چاپ دوازدهم.
- کار، آلن (۱۳۸۷)، روان‌شناسی مثبت، علم شادمانی و نیرومندی‌های انسان، ترجمه: حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند، تهران: انتشارات سخن، چاپ نهم.
- منصوری مرادیان، سمیه؛ شمس، مجید و ملک حسینی، عباس. (۱۳۹۷)، «تبیین شاخص‌های سرمایه اجتماعی در راستای ارتقاء نشاط اجتماعی و سلامت روان شهروندان (مطالعه موردی شهر همدان)»، فصلنامه علمی-پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال اول، شماره ۱۱: ۲۸۴-۲۹۹.
- مهدی زاده، شراره؛ گنجی، محمد و زارع غیاث‌آبادی، فاطمه. (۱۳۹۳)، «مطالعه رابطه بین شادی و سرمایه اجتماعی در بین جوانان»، مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، سال سیزدهم، شماره ۲۶: ۱-۲۹.
- موسوی، میر طاهر؛ رفیعی، حسن و قاسم‌زاده، داوود. (۱۳۹۰)، «بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی برون‌گروهی و شادی در بین شهروندان تهران»، مطالعات جامعه‌شناسی، سال سوم، شماره ۱۲: ۱۲۵-۱۳۷.
- میکائیلی، جعفر؛ خورسندی، مرتضی و همایونی، فاطمه السادات. (۱۳۹۶)، «بررسی نقش عوامل اجتماعی- اقتصادی مؤثر بر شادی (مطالعه موردی جمعیت فعال شهر تهران)»، پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، سال سوم، شماره ۱۲: ۴۰-۵۸.

فرا تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و شادی...، نیازی و همکاران | ۱۳۳

- میرشاه جعفری، ابراهیم؛ عابدی، محمدرضا و دریکوندی، هدایت الله. (۱۳۸۱)، «شادمانی و عوامل مؤثر بر آن»، تازه‌های علوم شناختی، سال دوم، شماره ۴: ۱۰-۲۵.
- موسوی چلک، افشین؛ علائی آرانی، محمد؛ سلامی، مریم و سهیلی، فرامرز. (۱۳۹۷)، «فرا تحلیل پژوهش‌های حوزه علم سنجی بر اساس شیوع استفاده از پایگاه‌های اطلاعات علمی»، علوم و فناوری اطلاعات، سال اول، شماره ۲۴: ۸۹-۱۱۲.
- منتظری، علی؛ طاووسی، محمود؛ حائری مهریزی، علی‌اصغر؛ مظفری کرمانی، رامی؛ نقی زاده موغاری، فاطمه؛ عنبری، مهدی و هاشمی، اکرم. (۱۳۹۷). «شادکامی زنان و مردان ایرانی ۲۰ تا ۴۰ ساله و عوامل مرتبط با آن: یک مطالعه ملی»، مرکز تحقیقات سنجش سلامت پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی، تهران، ایران، نشریه پایش، سال چهارم، شماره ۱۷: ۴۰۹-۴۲۰.
- نصرتی نژاد، فرهاد؛ شریفی، حجت و سخایی، ایوب. (۱۳۹۴)، «مطالعه رابطه بین سرمایه اجتماعی جوانان و میزان شادکامی آنان (شهر تهران)»، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی، سال دوم، شماره ۴: ۱۴۳-۱۶۷.
- نوابخش، مهرداد و فدوی، جمیل. (۱۳۸۷)، «بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی و نقش آن در توسعه شهری، (مطالعه موردی منطقه ۵ تهران)»، پژوهشنامه علوم اجتماعی، سال اول، شماره ۱: ۲۵-۴۷.
- نیازی، محسن؛ حسینی زاده آرانی، سید سعید؛ سخایی، ایوب و امام‌علیزاده، حسین. (۱۳۹۴)، «فرا تحلیل مطالعات و تحقیقات سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی»، انتظام اجتماعی، سال اول، شماره ۱: ۱-۳۴.
- نیازی، محسن؛ شاطریان، محسن و پاک زمان قمی، محمدامین. (۱۳۹۵)، «فرا تحلیل مطالعات دینداری و سرمایه اجتماعی در ایران»، دین و سیاست فرهنگی، سال اول، شماره ۱: ۸۲-۱۰۹.

- Bazurto, Gomez. Torres, Gutierrez. Chamorro, Bulger Hernandez, and Guerra, Gomez. (2020). "An Information Visualization Application Case to Understand the World Happiness Report".

- Holder, Mark, and Coleman, Ben. (2007). "The Contribution of Social Relationships to Children's Happiness". *J Happiness Stud* 1.1(1). 329-349.
- Lin, Jin. (1999). "Building a Network Theory of Social Capital". *Connections*. 22(1).28-51.
- Thelegatum Prosperity Index. (2020). *Creating the Pathways from Poverty to Prosperity*.
- Lyubomirsky, Sonja. Sheldon, Kennon. Schkade, David. (2005). "pursuing happiness: The architecture of sustainable change." *Review of general psychology*. 9(2). 111-131.
- Lin, Jin-Ding. Pei, Ying, Chia, Ling. (2011). "Wellbeing perception of institutional caregivers working for people with disabilities: Use of Subjective Happiness Scale and Satisfaction with Life Scale analyses". *Research in Developmental Disabilities* 1(31). 1083-1090.
- Minkov, Michael. (2009). "Predictors of differences in subjective well-Being across 97 nations". *Cross-Culthral Research*, 1(2). 152-179.
- Putnam, Robert. and Goss, Kristin. (2002). Introduction. In contemporary Society, *Oxford University Press*.
- Zingerle, Although. (2000). "Simmel on happiness". *journal of happiness studies*, 1(4). 465-477.